

HAZANÉZŐ

A korondi FIRTOŠ Művelődési Egylet folyóirata

XXV. évfolyam
1-2. szám

2014

Tartalom

Ambrus Lajos:

A Firtos csillagkép világotlása
Kései levél a Székelyföldre

Kedei Zoltán: Színes formák költője

Józsa Judit: Erdély

Király László: Menyasszony-bokrok

Molnos Lajos: Hazaérkezésben

P. Buzogány Árpád: ti értitek

Páll Lajos:

Fényes nappal festek
Szekeres

Majla Sándor: Hadititkok a Hazanézőről

Balázs Imre József: Mit érjen át egy tánc

K. Kovács András: Szülőföld-faggató

Józsa András:

Ady Endre a Székelyföldön

Bölöni Domokos: Felköltöztem a netre

Molnos Zoltán: Amióta...

Ráduly János:

Sorok a korondi Butyka Imre-
balladáról

Félperces történetek

Pongrácz László: Amiről a kövek beszélnek

Czegő Zoltán: Boglárka macskája

Molnos Ferenc:

Kacska

Müller Ferdinandról dr. Hegedűs

Csabával

Deák-Sárosi László:

Nyolcágú csillag - Székely Mózes
és a brassói csata

Kacsó Eszter: A szeretet

Szolláth Hunor:

Egy 1881-es fürdővendég leírása
Szovátáról

Demeter Erika: Hamuból rózsa

Szabó Dezső: Fáj az álmom

Pálffy Tamás Szabolcs: fenyő templom

Klasszikus székely írásemlékek

Burján-Gál Enikő: Ima

Siklodi Zsolt: Kusztos Endre Korondon

Tófalvi Előd:

Szabályosság

Szesztúltengésmentesség

HAZANÉZŐ

KIADJA A KORONDI
FIRTOS MŰVELŐDÉSI EGYLET

Alapítási év: 1990

Elnök: Ambrus Lajos

Titkárt: Kovács György

Szerkeszti:

Ambrus Lajos (főszerkesztő)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bölöni Domokos

Deák-Sárosi László

Király László

Majla Sándor

Molnos Lajos

Ráduly János

Tófalvi Zoltán

Postacím:

537060 Korond, Főút 664.

Tel: 0266 249 183

e-mail: alajos@korond.ro

A fedőlapon:

Páll Lajos: festménye (olaj)

Korrektor:

Antal Ibolya, Tófalvi csilla

Tördelte:

Molnos Ferenc

A Firtos csillagkép világotlása

Hazanéző-est Százhalombattán

Ezerkilencszázkilencven augusztusában nemcsak azért idéztük a Máté szerinti evangéliumot, amely szerint „mindenkinek, akinek van, adatik, és megszorítottatik: akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, amije van”, mert a nagy változások után a Firtos Művelődési Egyletnek kellett megszerveznie huszonöt kiváló koroondi fazekas részvételével a tizenharmadik fazekasvásárt, hanem azért is, mert ott, az árcsói sokadalomban mutatkozott be először a Székelyföld első hungarológiai folyóirata.

Most, hogy Páll Lajos Kicsinéző című, posztumusz gyermekverskötete után a Hazanéző a huszonötödik évfolyammal is bekopog a közeli és a távoli olvasóihoz, mondunk köszönetet a koroondi, a székelyudvarhelyi, a győri, a szombathelyi, a százhalombattai, a budapesti és a kandai barátainknak azért az önzetlen támogatásért, amely lehetővé tette, hogy - a jeles írónk, Bölöni Domokos szavai szerint - a koroondi székely-magyar adatbank, a Hazanéző, fórumot biztosítson a megszólalóknak, az emlékezőknek, a cselekedni jelentkezőknek, és helyismereti olvasókönyvet nyújtson a diákoknak, könyv sorozatott az erdélyi és a távolabbi olvasóknak.

A támogatók mellé kellett a Firtos csillagkép világotlása: bár van, akinek a szemében szálla az ilyen fény. És kellett a szabadság mellé a Kátó Lászlók, a Ferenczi Istvánok, a Ferenczi Gézák, a Gub Jenők, az István Lajosok, a Kercsó Attilák, a Páll Lajosok - hogy csak az elköltözötteket soroljuk - lelkesedése és

töretlen tenni akarása, hogy a kishitúség és a rosszhiszeműség ellenére is, mint jó gazda, lássuk beérni a közös munka gyümölcsét.

Az igazi termésünket, amely lelket és szellemet formál. Megtartó erejéről pedig a negyedszázados évfordulónkon hadd idézzünk dr. Kátó László orvosprofesszor leveléből. Ő, aki székelyföldi gyökerekkel lett a tüdővész- és a lepragyógyítás elismert tudós professzora a tengerentúli világban, az 1998. szeptember 13-án kelt levelében így ír:

„Ma nagy örömet hozott a posta. Egy más kezéből kapkodtuk ki a kincseket, a Hazanézőket. Istenem, ha láttad volna az arcunkat, amint kiterítettük egy néhez üveglap alá Páll Lajos mesterművét. Csillogott szemem a könnytől: öröm és bánat keveredett benne. A képen Hargita dobjai és a Székelyföld levegője. A bánat? Igen, mert nem lehetek ott. Eszembe jutottak fiatal orvosi emlékeim. Szenvedélyesen gyűjtöttem Rozs János, Ősz Dénes, Fodor István és a kolozsvári Szervátius műveit. Inkább nem ettem: a könyv és a kép volt a szenvedélyem. Mindez az elhagyott Javak sorsára jutott. Mint katonát nyugatra vezényelt a sors. Tudom, kik osztozkodtak a „kincseken.”

Gratulálunk a meglett ifjúnak, a szüleinek és a nagy családnak hosszú életet kívánunk! És hullhat a féltő szülő és a jó testvér akár kései hónap Hazanéző dombjára, mert megőrzi őket a Kebeled mentén a szép hűség, a megtartó emlékezés.

(-a .l-)

Színes formák költője

A mindennapi élet kifutópályájáról landolnak a színes formák költőjének remekei, a terrakotta-szobrok, hogy eljussanak a szépségre vágyó emberekhez. Józsa Judit művészete felismerése annak a költői törekvésnek, mely cinkostársnak fogad – minket, nézőket – szépséggel kontúrozott töprengéseibe. A valóság hétköznapjaiból kiragadott szellemi élményeit gyúrja agyagba, hogy az ötvözetből egy új világ születhessen. A téma fénye mellett keresi a csúcshatárt, így juthat majd a mélyben rejtőzködő kincsekhez. A magyar nagyművészek, a honfoglalás sorozatok, a népi életképeket ábrázoló kispasztikái népművészeti örökségből is születnek, ama forrásból, amelynek tiszta vizét itta gyermekkorának korondi éveiben. Magukon hordozzák a lélekformá-

lás magas művészi regiszterét, melynek húrjain zeng a dal és ébred a világ. Nem feledkeznek meg arról sem, hogy a múlt sötétsége miként váltható fel a mának fényével és szépségével. És mindezt teszi célratörő kitartással, a szépség reményét és bizakodást sugalló harmóniájával.

Szobraiba tények épülnek, formáit ünnepi ruhába öltözteti, a tartalmat mély érzellemmel fűszerezi. Alkotói világának bensőségét tárja a szépre, a jóra éhező szemlélő elé a két vigyázó torony árnyékából, a szép nevű Kebeled vize partjáról a kicsi királyfi hitével útnak indult, kiváló művész, hogy a székelyföldi ősök búvköréből fakadó művészete a keze nyomán a feltáruló világban igazán örökfényű gyönggyé válhasson.

Kedei Zoltán

Józsa Judit: Erdély (kerámiaszobor)

Király László

Menyasszony-bokrok

Kusztos Endrének

Égett az ég falud felett, láttad-e, érezted-e:
szeretett mindent a májusi reggel.
Pál volt ott, Attila, Péter s mi ketten
az önkéntes apostolok közül.
Útban épp valami felé, jövet épp valahonnan,
fáradtan, s kissé meghiúsult.
És magához ölelt nyugtatón, biztatón
egy pillanatra a táj.

Már nem feledjük soha az öreg házakat,
a hegyre futó kertet.
Töltsd borod, Bátyám – íze a szereteté –,
s hadd szívjuk e földből a szédületet is.
Nézd, hogy intenek utánunk a
ragyogó menyasszony-bokrok.
Mért ne remélnénk: e szent szédület
sosem múlik el.

Tudom, indulsz már, hajt a nyugtalanság
titkos hegyeid közé.
Vésed szénnel gyémánt-papírra
mit te véshetsz rá csupán.
Hallgatod áhítattal: verseket döng a domb,
mormol az erdő, nyög a villám-vert fa.
S születésnapodon nagy, ünnepi
hó hull a Hargitán.

MOLNOS LAJOS

HAZAÉRKEZŐBEN

Mostanság, egyre közelebb s közelebb érvén ama Túlso Parthoz,
oda, ahová mindannyian átkelünk, s ahonnan majd nem kell semerre vágyódní, menni,
mostanában egyre gyakrabban indulok el gondolatban, hogy még
egyszer bejárjam – mintegy búcsúzóban – az elmúlt teméntelen soknak tetsző eszten-
dőim tájait, történezeit, még újra átélhető hangulatait,

hol erre, hol arra vágok neki e barangolásnak, s aztán egy idő után
mindig azon veszem észre magam, hogy ismét, hogy újra, szándékaimtól függetlenül,
haza, Korond felé vette az irányt az emlékezés ösvénye, és újra

tűz-virág-gombolyag-nap ragyog az égen
liliom-békesség lengedezik kéken
zsuzsukol a mező rengő arany tenger
zsong a búzatábla peng a szíjas kender
nagy tarka pillangó lebeg a rét lomhán
szellők himbálózna apró fűszál-hintán
töprengő kis bokrok szunyókálnak csendben
mondikál a patak boldog-önfeledten
jődögélek szótlan végig az ösvényen
mintha jődögélnék pázsit-puha fényen
csordultig a szívem csokros virákkal
csordultig a lelkem nefelescs-virággal
mintha most születnék bolyhos-meleg fényben
ringató tulipán ölelő kelyhében –

könnyű virágokat pilinkéznek a cseresznyefákra a bőkezű tavaszi
reggelek- s ballagok csendesen az otthoni tájon, s körülvesz újra a szülőföldem, s szí-
vembe kapaszkodik újra, s csipesszedem én is újra és újra a szíve felé, s úgy örülök,
mint egy gyermek, ha elkaphatom, még mindig elkaphatom figyelmező pillantását,
egy-egy mosolyát

repdeső örömök köröskörül újra, és beteljesedhető csodák tarka vi-
rágaival behintett mezők

s a bóbiskoló Firtos a mondikálva szöszmötölő Kebeled-vize a
zsúpfedeles régi csűr, amelynek tetejéről belátni a körül történő délutánokat, s el is
lehetne repülni, akár a madarak

és a régi ház és AZ A TORNÁC akárha lebegő híd két láthatatlan
makacs part között

bármerre indul a barangoló emlékezés mindig haza Korond felé
kanyarodik végül az ösvény mert menni kell haza kell nézni sok tarka-barka irányba

szeretnék még nézni de hazanéző lettem már mintha folyton ott állnék a Gere-pataka fölött Hazanezőben és látnom kell azt is hogyan

fogy zsugorodik
ami még hazavár
zsebkendő csücskébe kötve
a megmaradt morzsányi táj

meddig lehet őrizni
azt a morzsányit, ami még megmaradt
meddig bírja meddig
a hű ragaszkodás

nyilván addig amíg az ember amikor végigmegy a régi utcákon belép a kapun végigballag az udvaron úgy érzi hogy otthon van újra hazaérkezett haza ahol várják az otthoniak s örvendezik

hát megérkeztél gyermek
vártunk
sokan elmentek már
a rád várók közül
vissza a földbe gyökerekbe
de mindig maradtak valakik
mert meg kellett várnunk téged
hogy megőrzött jussodat
átadhassuk neked
el ne tékozzol gyermek

ballagok felfelé a Felszeg utcán belépek a rogyant kapun végigmegyek az udvaron fellépkedem a tornácra – megérkeztem itthon vagyok valamit mondani kellene de csak állok szótlanul fáradtan sajgó derékkal mintha csak a kaszálásból jöttem volna meg mintha

és mondikál csak mondikál a Kebeled-vize ...

Kolozsvár, 2014. április 3.

P. Buzogány Árpád

ti értitek

ugye értitek
mindig a verset
nektek nem kell elmagyarázni
a hajnalt és a virágok színét

ugye ismeritek az eper a málna
enyhe zamatát is
ti sem szeretitek az éretlen
bolti zöld almákat

mégis a tasakos teából
bombányi eperillat tölti be a kávézót
az egészséges életmódot élők pedig
éretlen déligyümölcsöt zabálnak
és kevesen kelnek korán hogy lássák
milyen is az igazi hajnal
mert akkor nem vennének képeket
teleholdas alkonyatokról

ugye ti értitek
ha elolvastátok ezt a verset

Páll Lajos

Fényes nappal festek

Páll Lajos: Szekeres (tusrajz)

Marosvásárhelyre kerültem a művészeti iskolába, úgyhogy az determinálta a sorsomat tovább, muszáj volt festőnek lenni, hát festő is lettem, festettem a toronyban, hát torony alatt, pincében, pince fölött, für-

dőszobában. Vonaton. Mindenütt festetem. Muszáj így festeni, mert különben a festészetből nem lehet megélni.

Molter Károly mesélte volt, hogy mentek Kós Károllyal az Ellenzék szerkesztőségébe, s Kós meglátta a fiatal Dsidát verset írni. Megkérdezte tőle, mit csinál.

– Verset írok.

Mondta tovább Kós Károly:

– Nem szégyelled magadat? Fényes nappal verset írni!

Ebből magam is tanultam. Talán ezért is tartottam meg a festészetet.

Hogy fényes nappal nem írok verseket. Fényes nappal festek.

Hogy az én kedves falum mennyire értékeli az általam elkövetett dolgokat, ahhoz hadd mondjam el, hogy sorban álltam, még annak idején, a mészárszék előtt. Hát Korond különleges falu, ott még a mészáros se mészáros. Egy asszony volt a mészáros. Ez a mészáros-asszony, Erzsébet néni adta ki a húst, addig a sorban én voltam az egyedüli férfi, azt mondja: „Asszonyok, ne engedjék, hogy ilyen nagy emberek sorba álljanak.”

Nem én voltam a „nagy ember”, hanem Nagy Mócsi volt... A fejem fölött átadta

neki a húst.

Neki. Akkor:

„Asszonyok, ne engedjék, hogy a tiszteletes úr sorba álljon!” Avval adja neki is át, a fejem fölött.

– Én is... festő vagyok – mondom. – Egyetlen ebben a faluban. Adjon már nekem is.

– Ebbe’ a faluba senkinek semmi baja nem lesz – mondta erre Erzsébet néni –, ha maga nem festi meg.

Úgyhogy ebből megtudhattam, hogy a továbbiakban mire számíthatok.

Még egy dolog. Egy ekkora füzetbe szoktam rajzolni, ilyen kis rajzaim vannak. Pocita András, a falu hallgatag boldondja, de igazakat szokott mondani, odajön, s megnézi, hogy mit rajzolgotok. Hátulról nézte meg, a karomon keresztül. S azt kérdi.

– Ezér’ magának mit fizetnek?

Mondom: – Semmit.

– Értem.

Hát így állunk a művészettel.

***Elhangzott 1998. május 12-én, Budapesten, az Erdélyi Magyarok Egyesületében

Hadititkok a Hazanézőről

Most épp esik, májusi, örül neki az, aki vetett. Aki nem vetett semmit, az haragszik, hogy rossz az idő. Ezért nem lehet soha eldönteni, milyen legyen a jó idő. Az idő mindig jó, csak nekem, vagy neked éppen nem felel meg. Te szeretnél napozni, én meg örülök, hogy nem kell öntöznom a gyönyörű virágaim: jön az fentről.

A Fennvaló jól megbüntette az embert azzal, hogy szabad akaratot adott neki. Aztán erre köss bogot-alapon az is benne van, hogy az emberi agy egyik tulajdonsága, hogy tudja: nem csak az van, ami van, és nem csak az nincs, ami van. Humornak neveznék ezt, mert, akinek nincs humora, az valahol nagyon hátul van a sorban. Nándor fiam egyszer megjegyezte, hogy: Apu, neked nincs humorod. Bizonyára az ő, általam nem ismert mai humorában nem voltam otthon. Persze, hogy elgondolkodtam ezen, aztán megnyugtattam magam: ami ma humor, tegnap tragédia volt, mint a sok háborús vicc...

Tehát a humor. Tehát a HAZANÉZŐ.

Történt vala, hogy '89-ben Kedves Fellegemmel, néhány röpcédula segítségével megbuktattuk a diktátort. Akkor Besztercén laktunk, és onnan könnyebb volt. Aztán 1990 legelején összecsomagoltunk egy-egy csere fehérműt, Levente fiam félig megszáradt gézpelenkáit, és irány haza... A Haza Udvarhely lett, mert Korondon már minden hely foglalt volt, ugyanis hazaköltözhettek a kényszerből Moldovába és Olténiába helyezett tanárok.

Azzal a céllal kopogtam be az Anyavárosba, hogy lapot alapítok. Ki is adtam *Ablak* címmel a nemzeti kisebbségek magyar nyelvű lapját.

Akkor jött Ambrus Lajos, aki magyar-tanárom volt zöldfülű titán koromban Korondon, és azt kérdezte tőlem (volt már ABLAK), hogy Ecsém (mai napig is szeretem ezt a megszólítást, tudom, hogy nem mindenkinek mondja ezt), hát, Ecsém hogy lehet egy folyóiratot elindítani, mert látom, hogy te már megtetted.

Mondom neki, hogy egy folyóirat elindításának az az első és legfontosabb, sőt kizárhatatlan lépése az, hogy az első lap-

számot ki kell adni.

Összeráncolta a szemöldökét, és a csak kevesek által ismert még csak suhanásnyira sem elmozduló szájerem mosollyal azt mondta:

– Hát, te egy okos ember vagy, erősen sokat tanultam most tőled.

Természetes, hogy utána megbeszéltük, amit kellett, és lőn HAZANÉZŐ.

No, nem tőlem és általam, de azért meg kell jegyeznem, hogy a lap grafikai maximumát csak én adtam (Nagyon kiemelem, hogy néhai Páll Lajos Csikszere-dában tervezette a címlapra a címet, ő maga meg a kiadvány emblémáját), s mert, az én lapom A/5-ös volt, Ambrus Lajos mondta, hogy a *Hazanéző*nek már csak azért is nagyobbnek kell lennie. Hát, legyen, gondoltam, és összetűrtém egy ánégyes lapot, aztán kinyitottam, alul és felül húztam egy-egy vastag vonalat, és mondtam Lajosnak, hogy ez a két vonal között kell legyen a szöveg, meg a képek is, ha akarja, és már meg is van a lap.

Így lettem én a *Hazanéző* által két vonalammal könyv- és lapgrafikus. És meg is ígérték, hogy az ilyen irányú lexikonok újított és bővített kiadásában már fog szerepelni a nevem, de nem ott, valahol az M betűnél, hanem elsőként, így: A. A. Majla Sándor... Ez pedig azt jelentené, hogy a Lajosok közt... Ambrus azt mondta: M. S. te tudsz, mert tőlem tanultál magyar nyelvtant.

Ambrus Lajos, egyébként, még tanár korában, talán az utolsó évben azt mondta nekem, hogy, ha nyugdíjba mehet, felhúzza a mackónadrágot, és nem csinál semmit.

És mi lett, kérem alásan, többet dolgozik, mint azelőtt, és ez így van jól: a nyugdíjas ne üljön a babérjain, hanem dolgozzék, ugyanis nem kell munkába járnia.

25 év alatt mi lesz egy gyerekből? Igazi felnőtt. Akár családot alapíthat. Hát a *Hazanéző* is bizony már rég leszerelt. S legyen még ötvenéves is!

Természetesen, már nem velünk együtt. Mert mi akkor már odafenn, amíg vitatkoznak, hogy "rendes legyen-e a fel-támadás", kiállunk a sorból, és két harangszó között majd kiadjuk a Mennyei Sorbanállás havilapját.

Mit érjen át egy tánc

Egy tánc érjen át egy estét.
Akkor is, ha első. Így is, úgy is.
Egy tánc érjen át egy sarkot,
táncá legyen a sarok, s a tánc az esté legyen. Essen eső,
gyöngye fények égiének,
s az este érjen át egy cipőt.
Pohárt minden kézbe,
minden szembe csillogást.
A sarokba táncot, estét a szobába,
után késő éjszakát.
Ritmust a lábnak,
sarok-ritmust, konyha-ritmust:
macskakő-zenét.
mit érjen át egy tánc? Egy estét?

Balázs Imre József

Szülőföld-faggató

– Tündérmesés szép Korondom,
Mit forgatsz a vén korongon?
Mibe töröd a fejedet,
Miért a nagy igyekezet?

– Azon töröm édes komám,
Hogy üthetném össze bokám,
Hogy rophatnék olyan táncot,
Amilyent a nap se látott?

– Hát ez ugyan nehéz kérdés,
Koszolja az ész a térdét,
Azért mégis megoldható,
Csak légy jó és szófogadó.

Minden fiad gazdag legyen
Benn a völgyben, kinn a hegyen,
S akkor nyomban tapasztalod
Hektárnyi nagy a színpadod,

Melyen mindig örök lázban
Sok ezer láb vígan járja,
Járja táncát az örömmek,
S nincs több homály már fölötted.

K Kovács András

ADY ENDRE A SZÉKELYFÖLDÖN

Éljen a háború!

Az első Nagy Háború előtti utolsó békeévek Magyarország egész gazdaságtörténetének legjobb korszakát jelentették. Az általános jólét eseménytelenségébe beleunt nemzedék diadalmas üvöltéssel fogadta a háború kitörésének hírért. Marosvásárhelyen Bernády György főispán hagyományos Transzilvánia szállói, szombat esti vacsoráján nemcsak a megszokott szűk baráti társaság, a párthívek jelentek meg. 1914. augusztus elsején több százan tolongtak a teremben. A korabeli sajtó tudósítója szerint a szálló előtt várakozó ünneplők száma elérte az ezret. A főispán lelkesítő beszédét hatalmas tüntetés követte:

– Éljen a király!

– Éljen a háború!

– Éljen Vilmos császár! – hangzott száz és száz torokból” (Székely napló, 1914. aug. 1.)

„Utálom a háborút” – írja Ady Endre augusztus 25-én Bölöni Györgynek és feleségének címzett levelében. A nagy költő életében hatalmas változást hozott a háború kitörése. Ady előre látta Magyarország történelmének legnagyobb tragédiáját abban a világégésben, amelyben semmit sem nyerhet, de szinte mindent elveszíthet a nemzet.

A militarista propagandagépezet nem bocsátotta meg Ady háborúellenességét. Országos lejárato kampány indul ellene, ami nemcsak a súlyosan beteg, az ország jövőjét féltő költő depresszióját fokozza, hanem anyagilag is érinti a költőt a publikációs lehetőségek leszűkülésével.

Ady Endrét egy személyes sérelem is éri. Boncza Miklós elutasítja a lánya kezét kérő költőt, kit teljesen alkalmatlannak tart a férj szerepének betöltésére. A Boncza Bertát rajongásig szerető Adyt vérig sérti az elutasítás, már becsületbeli ügynek tekinti a házasság létrejöttét, amitől saját sorsának jobbrafordulását is reméli. „...vagy megházasodok, vagy elzüllok, vagy meghalok.” – írja ugyanabban az augusztus 25-i levelében. A meghaláson az öngyilkosságot érti a költő.

A csucsai magány

Az árvaszéki engedéllyel megkötött házasság nem hozta el a várt nyugalmat Ady életében. Csinszka komolyan veszi a férj életéért, egészségéért felelős feleség szerepét. Az orvosok előírásainak megfelelően teljes alkoholtilalmat vezet be a csucsai kastélyban. Az elvonókúra tovább fokozza a depressziós tüneteket, Ady idegkimerültségre panaszkodik: „Nem bírják, bizony isten már nem. Ezen még egy merész házasság sem segített. Sőt.” – írta Hatvany Lajosnak június 21-én. Az országos lejárato hecc miatt nem kívánczik kimozdulni Csucsáról, viszont a bezártság érzése még tovább fokozza a depressziót. Segélykérő levelek sorát címezi barátainak, a Boncza kastélyba invitálva őket.

A jó barát, Bölöni György és felesége, Márkus Ottilia július 10-után érkezik Csucsára. Csinszkaival együtt próbálják a depressziós tüneteket

enyhíteni. Hajnalban kelnek, megfürödnek a Sebes-Körös jéghideg vizében, rákra vadásznak a közeli pataokban, nagyokat kirándulnak a kastély csacsifogatán. A hitves és a jó barátok együttes erőfeszítése sem hozza meg a javulást: „Mostanában az öngyilkosság gondolatával foglalkozom, kelek és fekszem.” – írja Hatvany Lajosnak címzett levelében. Mint utolsó lehetőség merül fel a Csucsáról való kimozdulás, az utazás. Budapestre nem kívánczik a költő, így döntenek végül, egy régi meghívásnak eleget téve, az erdélyi útról. „Elhatároztuk, hogy megnézzük Erdélyt. Ez Adynak is régi vágya volt, mert bár erdélyi voltát sokat emlegette, Erdélyből alig ismert valamit; csak éppen túljutott a Királyhágón, de sohasem tovább Kolozsvárnál” – írja Bölöni 1957-ben az *Igaz Szó* novemberi számában.

Adyt többször is invitálták a számára még teljesen ismeretlen Kelet-Erdélybe. A háború poklát megjárt, 1914. karácsonyán egy szuronyrohamban súlyosan sebesült Tabéry Géza, 1915. márciusban próbált egy felolvasóestet szervezni Brassóban. Az egymást követő sorozási behívások meggátolják a brassói látogatást, így a visszaemlékezésekben említett „rég meghívás”, ami utazásra bírta Adyékát, nem Brassóból, hanem Marosvásárhelyről jött. A marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság 1914. május 12-i választmányi gyűlésén javasolja Thoroczka-Wigand Ede és Dékány Kálmán, Ady Endre felvételét. A tagság aktív részvételt is feltételezett, így a javaslattal együtt mehetett a meghívás a társaság részéről egy vásárhelyi előadás megtartására. Adyt nem egyszerű meghívottként, hanem a város „illusztris vendégeként” fogadták, tiszteletére főispáni bankettet is szerveztek a város jelentős személyiségeinek részvételével. A költő és barátainak a város legrangosabb vendégeknél kijáró tisztelettel való fogadásában döntő szerepe az 1915. április 21-én újraházasodott Bernády György feleségének (Heltai Ferenc, Budapest egykori főpolgármestere özvegyének), Klee Erzsébet Augusta Máriának, a legnagyobb magyar lírikus tisztelőjének volt.

Ady Endre, Csinszka és a jó barátok, Bölöni György és Márkus Ottilia 1915. július 21-én indultak az erdélyi utazásra, melynek fő állomásai: Csucsá—Brassó—Marosvásárhely—Szóvátufürdő—Marosvásárhely—Csucsá voltak.

1915. július 21, szerda

Csucsá—Brassó

„Egy júliusi kora reggel felültünk a brassói gyorsvonatra, már ez sem volt igazi gyors, bent voltunk már a háború közepén, nagy, nagy megpróbáltatások után.” – írja Bölöni. A háborús „gyorsvonal” szabad pályát biztosítva a csapat- és sebesültszállító meg a hadianyaggal telt tehervonatoknak csigalassúsággal halad, délutánra érnek Brassóba. Szállásuk a Korona szállóban van.

Ady lázas, beteg, rosszkedvű, nem akar senkit látni, ismerőssel találkozni. Csinszka vissza-

emlékezéséből, naplójázatából tudjuk, hogy kiutaznak Brassó villanegyedébe, a Noa-ba. Megcsodálják a legszebb fekvésű erdélyi várost, a föléje magasló Cenket, amelyen már csak romjaiban látszott a dévényi milleniumi emlékmű társa. Így is csodaszép látvány lehetett a naplementében tündöklő hegycsúcs. Bölöniék el is határozzák, hogy másnap kora reggel, még a hajnali hűvösben megmásszák a Cenket.

A Noa nyaraló negyedben találkozik először a költő a háromnyelvű, hármaskultúrú várossal. Az egyik kedves kisvendéglő tulajdonosa Schneider úr, brassói szász volt, a vendégek nagy része – tükrözve a háború előtti Brassó nemzetiségi összetételét – magyarul beszélt, míg az elit villanegyed lakóinak háromnegyede román volt.

Pál-Antal Sándor történész, akadémikus egyik nőrokonja hosszú időn keresztül élt Ady Lajos házában, jól emlékezett Ady Endrére is. Visszaemlékezése szerint a költő rendszerint későn ért haza és éjszaka írta verseit, újságcikkeit. Így lehetett Brassóban is, a Noából hazatérve a Korona szállóban írta meg az első, erdélyi útiról szóló cikkét, amit másnap, 22-én tett postára és a *Világ* 1915. július 25-i számában jelent meg. „Erdélyben régi rajongója, én, kapcsolts részeitől támadott hű fia, sosem jártam Kolozsváron még túl. S most lázzal, betegen meg kellett indulnom, rejtelmes parancsból levelezekni e bűnömet. Szép és drága föld, Magyarországnak éber rejtegetője, hatalmas birodalmaknak egykor keresett frigyese, be szégyellem, hogy csak most ismerkedünk...”

(Távol a csatatérről. I. Lenn, Erdély földjén. Brassó, július 22.)

1915. július 22, csütörtök

Brassó

Itóka és Bölöni kora hajnalban kelt, készen a Cenk megmászására. Adyék aludtak, így ketten vágtak neki a meredeknek. Mire visszatértek a szállóhoz, Csinszkaék már nem találták ott-hon. Készülve a másnapi vásárhelyi előadóestre, Ady borbélyhoz ment nyíratkozni, borotválkozni, Csinszka kihasználva a nagyváros lehetőségeit, fodrászatot és manikűröst keresett fel, majd újból lepihentek. Délután megcsodálták az ősi szász várost: „Brassó, a város, régi házaival, gondozott tiszta utcáival, jól megépített épületeivel egy szelíd svájci városra emlékeztetett. Hősiesen állta a háborús idők. Ősége, városvolta, stílusa nagyon meglepte Adyt a porba fúló falusias alföldi városok után. Fent a Cenk, a magas hegy körül erdők, lent a messze néző sík Barcaság, a város közepén a gyönyörű műemlékként emelkedő Fekete Templom, vonzó erejűvé tették, és a háromnyelvű kultúra láthatóan mutatkozott a város életében.” írja Bölöni az *Igaz Szóban* megjelent visszaemlékezésében.

Adynak a csucsai bezártság után szemmel láthatóan jól tett a Brassói kimozdulás, jókedvű, tréfálkozó volt, s míg előző esti érkezésekor

senkit sem akart látni, 22-én már maga kereste a régi ismerősök társaságát. Brassói sétájuk során meglátták Faragó Ödön társulatának a plakátját. Ady még Nagyváradról ismerte a kassai színház igazgatóját: „hamarosan meghívást is kaptunk a színházba”. Az előadást a brassói Dalcarnokban tartották, párszáz méterre Adyék szálláshelyétől (a mai Astra mozi épülete, Hosszú utca 1.). Az előadás színhelyének, pontosításáért köszönetet mondunk Balázs János újságírónak, Brassó neves helytörténésének!

A Faragó Ödön vezette kassai színház nem először szerepelt Brassóban. 1910-ig, az épület leégéséig az előadásokat a Nyári színpadon tartották. Brassó nyári színházát Faragó Ödön építi újra, és alig pár héttel Adyék látogatása után, augusztus 14-én tartják meg az első előadást az új épületben.

Bölöni visszaemlékezéséből részletesen ismerjük a színházlátogatás és az azt követő vacsora történetét: „A darabra már nem emlékszem, csak a primadonnára, Biller Irénre, aki itt kezdte későbbi nagysikerű pályáját. Nem vártuk meg az előadás végét és betértünk a közelbe valahová vacsorázni. Idejött később Faragó is, kedélyesen elbeszélgettünk; Ady jókedvű, friss volt, tréfálkozó, évelődött régi ismerősével, Döncivel, akit hamarosan mi is megkedveltünk. Ady mint szokta, vacsora végén pezsgőt bontatott. Mi Itókával ernyedtek voltunk az utazástól, a sétától és megéreztük a fojtott bor hatását... – de Adyék, akik a borbélyozás után lepihentek és ki is aludták magukat, érintetlenek maradtak. Amikor éjfél felé haza igyekeztünk a szállodába, kissé hangoskodtunk, mint a felvidult emberek. Később is jól mulattunk rajta, hogy Ady, akit sokszor kíségettem haza Pesten és Párizsban éjszakai mulatozás után, s akinek vigadozásaiért annyiszor tartottam a hátam, most atyáian, gondosan terelgetett haza a Korona Szálló felé. Aggodalmaskodott, hogy feltűnést keltünk, Mit fognak mondani – Hátha meglátnak – féltette jó hírét az esetleges pletykáktól” (Igaz Szó, 1957, november)

Csinszka naplővázlatába mindössze egy szójátéknak is beillő tömondat került a brassói vacsoráról: „Itóka berűg”.

1915. július 23, péntek Brassó—Marosvásárhely

Kora hajnalban ülnek fel a székelői körvasútra. Ady újból depressziós, rosszkedvű, nem deríti fel a Székelyföld egyik legszebb részének, a Csíki- és Gyergyói-medencének a látványát sem. A gyönyörű fenyő borította havasokból csak a rablógazdálkodás nyomaira, a kiirtott, letarolt hegyoldalakra figyel fel. Erdélynek kiszípolozására, gyarmati területként való kezelésére vásárhelyi beszédében is kitér.

Adyt nem érdekli a szép táj, figyelmét a vonatra felszálló új utasok, a székelők kötik le: „Amint vonatunk elért a Székelyföld kapujába, mintha kicserélték volna az utasokat. Más típusú emberek szálltak föl az állomásokon: székelők. ...A beszéd másképp gördült itt az emberek ajkán,

a férfiak szikárabbak lettek. Ady azzal szórakozott, hogy az utasokat figyelte, ki kicsoda lehet, megállapította a különbségeket, az emberek beszédének, mozgásának, viselkedésének jellegét. Valóban bent jártunk Erdélyben.” – írja Bölöni.

Délután érkeztek Marosvásárhelyre és a Transzilvánia szállodában foglaltak szobát. Adyt a legnagyobb magyar lírikusnak kijáró tisztelettel fogadták Vásárhelyen. Még aznap este főispáni bankettet rendeztek a költő tiszteletére a Domoikos szálló (Bolyai utca 18) éttermében „...amelyen jelen voltak Ady Endrén és feleségén kívül

Dr. Bernády György akkori főispán, Tóthfalussy József ref. lelkész, a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság elnöke és felesége, dr. Stupiár Samu főügyész, dr. Soós László városi főjegyző és felesége, gróf Lázár Miklós kir. ügyész, Bustya Lajos nagyvállalkozó, dr. Seibriger Emil ügyvéd és felesége, dr. Biás István vármegyei főlevéltáros, dr. Dékány Kálmán ref. koll. tanár és felesége és Bucher Károly bankigazgató.” – írja 1936-ban az *Ellenőrben*, a bankett napján készült pontos jegyzete alapján Tamásy György újságíró.

Az üdvözlőbeszéd után Ady Endre emelkedett szólásra, bemutatva a Kemény Zsigmond Társaság felkérésére írt „Az erdélyi magyar lélek” című előadását.

„Közéletünket faluszellem hatja át. Úgy közigazgatják Magyarországot, mint egy nagy falut, és ennek a falunak Rákosi Jenő a falusbírója. Maholnap a történelem csak sírlakó magyarokat fog Erdélyben találni, mert Erdélyt inkább üzleti terrénunként kezelték és nem, mint olyan területet, amelyen küldetést kell betölteni a magyar népnek. Ez a nagy küldetés a hivatalos Magyarország előtt sohasem vált tudatossá, következként eddigi munkánkunk itt Erdélyben nem volt célja s máig sincs eredménye. Most majd a sors fogja nekünk megmutatni: íme ezt cselekedtetek, ide jutottatok! Csak ez a háború nehogy a mi széthullásunkhoz vezessen...” – idéz Tamásy György a költő beszédéből.

A beszédnek hatalmas sikere volt, egymást érték a pohárköszöntők. Egyéves megaláztatások sora után itt a főispáni banketten érezte újból a legnagyobb magyar költőnek kijáró tiszteletet Ady Endre. „Számára a vásárhelyi fogadtatás az ország általános hódolata volt, egy kis csöpp a „szeretném, ha szeretnének” és „legyek mindenkié” vágyának megvalósításából, az igazi költői vágy beteljesedéséből” – írja Bölöni az *Igaz Szóban*.

A költő tiszteletére szervezett főispáni banketten Adyék megismerkedtek a híres vásárhelyi flekkennel. A neves ételkülönlegesség elkészítésének technikáját (forró fémlapon hirtelen kisütött és azon forrón tálalt hússzelet), megtalálhatjuk Kövy Pál *Erdélyi lakoma* című könyvében az udvarhelyi báránylekkel leírásánál. Csinszkanak nagyon ízlett a vacsora, míg Ady tetszését a Kükküllő-menti borok nyerték el. Egymást érték a pohárköszöntők, és „késő éjfélt után” a vacsora végén Adyektól már mint jó barátoktól búcsúztak a házigazdák. Egymást követték a meghívások, elsőnek maga Bernády György főispán, látva a flekkenvacsora sikerét,

hívta meg a költőt, felajánlva trébelyi villáját, egy igazi vásárhelyi kerti flekkenezése. A meghívások nyomán Adyék úgy döntöttek, hogy meghosszabbítva a vásárhelyi tartózkodásukat nem az eredeti tervnek megfelelően, szombat délután, hanem vasárnap is itt maradva, hétfő reggel utaznak tovább Szováta-füredőre.

1915. július 24, szombat Marosvásárhely

Szombat délelőtt Marosvásárhely legnevezetesebb épületét, a magyar szecesszió egyik legszebb, legismertebb építészeti alkotását, a Közművelődési Házat látogatták meg.

Ady Endre a főispáni bankett végén barátként búcsúzott Bernády Györgytől, ez a kialakult barátság tovább erősödött a következő négy nap során: „Bernády nem igen érdeklődött az irodalom iránt, politikus volt, ő semmiképpen nem tekinthető túlságosan haladó, radikális embernek; Adyval szemben mégis megértően és megbecsülően viselkedett, megadta a költőnek, a zseninek kijáró hódolatot és tiszteletet. Ez sokkal nagyobb hatást tett Adyra, mintha valaki a hozzá közelítő irodalmi és politikai atmoszférából emelt volna előtte kalapot és fogadta volna a megillető hódolattal”. (Bölöni)

Bernády az építő büszkeségével vezeti körbe Adyék az alig két évvel azelőtt átadott, szinte még mészállatú palotán. Megcsodálják a gyönyörű épületet, annak Thorockai Wiegand Ede tervezte „nem mindennapi bútorait” megállapítva, hogy ehhez hasonló palotával egyetlen magyar város sem rendelkezik. A könyvtárban Ady: „...jóleső örömmel látta saját műveit a legolvasottabb könyvek között.” (Székely Napló, július 27.)

A főispánnak aznap délelőtt, Adyék fogadása mellett, egyéb kötelezettségei is voltak. Egy újabb menetszárad sorakozott fel beszterezésre a Városháza előtti téren. Már egy év telt el a háború kitörésétől, egyre idősebb korosztályokat hívtak be frontszolgálatra. A harcba induló férfiakat már nem diadalmasan üvöltöző tömeg, virágosított szőró hölgyek, hanem síró feleségek, karon ülő vagy anyjuk szoknyájába kapaszkodó szípgó gyerekek serege vette körül. Adyék a Közművelődési Ház erkélyéről nézték végig a menetszárad búcsúztatását. Ady könnyekig hatódott az értelmetlen halálba küldött családapák soraival nézve.

Ady Endre a *Nyugat* augusztusi számában: „A magyarság háza” címmel ír a városépítő Bernády Györgyről és legnevezetesebb megvalósításáról, a Közművelődési Házzal: „Egy fontos erdélyi város egy különösen nagyszerű ember jóvoltából kultúrpalotát csinált, különöset és nagyszerűt. – Ez lesz, ha a Sors úgy akarja, a magyar menedék, dús és takarékos. Itt fogjuk őrizni magunkat mi magyarok, kik egymás ellen annyit vétettünk. Ide fogunk verssel, zenével, beszéddel összevonulni, ha baj lesz. S minden, képességes szeretettemmel néztem föl rá, ez úrra, mert hogy nagyon és dacos magyar vagyok, s ő az én rokonom.”

Ady Endre a vásárhelyi sajtóban is újraköltözt, többször is idézett írásában Kultúrpaló-

tának nevezi a Közművelődési Házat. Kultúrpalotát ír Csinszka is a visszaemlékezéseiben. Az elkövetkező évtizedekben a könnyebb, gördülékenyebb Kultúrpalota név, fokozatosan, (az 1920-as 40-es években, a sajtóban Közművelődési Palota néven szerepel), felváltja a Közművelődési Ház elnevezést.

A Közművelődési Ház meglátogatásával véget is ért Adyék tervezett vásárhelyi programja. Szombat délutántól, három napon át a költő és kísérői, elfogadva Bernády György meghívását, a főispán és felesége vendégeként maradtak Vásárhelyen illetve látogattak ki Szovátafürdőre. Szállást az Európa Szállóban foglaltak számukra (Bernády tér 1). A tulajdonos után Csernát palotának is nevezett szálloda úgy reneszánsz és barokk díszítő elemeivel, mint a budapesti kávéházak stílusában berendezett kávéházával tipikus fővárosi épület benyomását keltette. Vendéglátóik úgy gondolták, hogy a Párizshoz és Pesthez szokott Ady ebben a környezetben fogja legjobban érezni magát.

A szobák elfoglalása után Adyék és vendéglátóik Bernády Györgynek a Trébely-szőlő közepén épült gyönyörű villájához kocsiztak (Trébely utca 7). A Vár mögötti városrész egyik legdíszesebb palotáját Bernády György 1885-ben építtette. A bejárati rész, gyönyörű vörös márványlépcsőivel, festett ablakaival, Thoroczkai Wiegabd Ede és ifj. Csizsár Lajos későbbi átalakítási munkáinak köszönhetően nyerte el gyönyörű szecessziós jellegét.

A Trébelyben Csinszkaék megismerhették Marosvásárhely legnevesebb ételkülönlegességét: a flekkent. A recept egyszerű, rácson, hirtelen mindkét oldalán kisütött hússzelet. Viszont az elkészítés igen nagy tapasztalatot igényelt. Ma még az eredeti recept birtokában sem tudnánk a Bölöni által a vásárhelyi tartózkodás legsikeresebb programjaként emlegetett, vacsorába nyúló ebéd első számú ételkülönlegességét elkészíteni. Ehhez hiányzik maga a fő alapanyag: az egész éven át a kondával legelész, ősszel a makkoló erdőn felhízalt sertés nyakas karaja, amihez hasonlót ma hiába is keresnénk a hipermarketek polcain.

Az ebéd vacsoraidőbe, majd a vacsora ismét hajnalig tartó mulatságba torkollott. Egymást érték az ünnepi beszédek, pohárköszöntők. „Csinszka eleinte vidáman, hajlamosan fogadta a férjének kijáró hódolást, hiszen abból kíváncsiság őréa, a pár hónapos ifjú asszonyra is permetezett. Az irodalmi figyelem és szórakozás kezdett azonban cimborás, vidéki mulatozássá fajulni, s a vásárhelyiek, akik kitapogatták Adynak a borral szemben való gyöngéjét, nem respektálták eléggé Csinszka asszonyian kedves, de mégis szigorúan rendelkező, gyermekszájából hangzó tilalmát. De nem lett a vásárhelyi napokból semmi bonyodalom.” (Bölöni, Igaz Szó, 1957)

1915. július 25, vasárnap Marosvásárhely

Vasárnap délelőtt Adyék az Európa szállóban próbálták kialudni a hajnalig tartó trébelyi

flekkenezés fáradalmait. Túl sokat nem tudtak pihenni, a városban hamar híre ment Ady Endre látogatásának: „...mintha egyszerre a földből bújtak volna elő mindazok, akik Ady költészetének szerelmetai hívei voltak: tanárok, hivatalnokok, irodalmi barátok és nők is... Egymásnak adták a kilincset a szállóban ismeretlen hívek és barátok...” Bölöni és Csinszka is, a vásárhelyi régi és új ismerősök közül első helyre teszik a Bucher családot, név szerint említve Bucher Lajos feleségét, a tragikus véget ért tehetséges költőnőt, Szász Piroskát.

A vasárnapi ebédkor a házigazdák Bucherék voltak. Az ebéd helyszínét nem ismerjük. Bucheréknek házuk volt a Széchényi téren (Rózsák tere), villájuk a Teleki Mihály utcában (a mai rádió stúdió mellett). Az ebédén beszéltek meg a másnapi szováti utazás részleteit. Adyék a nyárád menti kisvasúton utaztak volna, viszont ez csak Deményházaig közlekedett, és a háborús viszonyok miatt bizonytalan volt a lovas fogat bérlésének lehetősége is. Bernády sietett az új baráti segítségére kényelmes főispáni fogatát ajánlva a szováti utazáshoz.

Az ebéd, tisztelve Csinszka kérését, nem végződött mértéktelen borfogyasztással és a fáradt vendégek kérésére a vacsorát is egy szűk baráti körben, az akkor igen népszerű *Súrlott grádics* kisvendéglőben tervezték. A vacsora házigazdája Tóthfalusi József, a Kemény Zsigmond társaság elnöke volt.

A vendégeket kifárasztották az éjszakába nyúló vacsorák, a véget nem érő pohárköszöntők, de ez a fáradság nem a végső kimerültség, hanem az elégedett megnyugvás érzése volt. A jó barátok hosszú hónapok után újból boldognak látták Ady Endrét, aki annyi megalázás után újból az ország legnagyobb költőjeként ünnepeltek Vásárhelyen.

Az elkeseredett, depresszióban szenvedő Ady senkit sem akart látni, senkivel sem akart találkozni Brassóban, de a székely fővárosban töltött két nap után újból vágyta az emberek közelségét, az utca forgatagát. Marosi Barna kutatásainak köszönhetően pontosan ismerjük a vasárnapi ebéd után történeteket: „Délután hármában sétálnak az utcán, Itóka, Ady, Bölöni, amikor szembetalálkoznak Turnowsky Sándorral. Ady felismeri Turnowskyt, a Galilei-kör volt elnökét...”

Odahívja Turnowskyt:

– Te vagy az első galileista, akivel erdélyi utamon találkoztam!... Különben, ma este szabad vagyok. Holnap utazunk. Már elbúcsúztam a méltóságos úrtól... (idézte Marosi Barna Turnowsky följegyzéseit).

Majd így folytatja Ady:

– Ma este egy kiskocsmában, a híres *Súrlott grádics*ban fogunk vacsorázni, téged is szívesen látunk! Este a *Súrlottban* mutatta be Turnowskyt Bertukanak Ady. Ötösben vacsoráztak Bölöniékkel. Ady vidám volt, nevetett, hogy elege van már a bankettekből. Bertuka örvendett, hogy nincs jelen senki ivóember, aki beletukmálná Bandiba az italt, ahogy az előző nap is tették a vásárhelyi urak. A fiatal

férj nagyon gyöngéden és gavallérosan bánt Bertukával, a virágos asszonytól megvásárolta az egész kosarat, de a feleségének ennél is nagyobb örömet szerzett azzal, hogy csak mértéktelenen ivott.” – írja Marosi Barna a *Megbolygatott világ* című kötetében.

Adyék Vásárhelyen a város és a Kemény Zsigmond társaság vendégei voltak. A vasárnap esti vacsora házigazdája Tóthfalusi József, az irodalmi társaság elnöke volt. A háromnapos ünnepelésbe belefáradt vendégek kérésére, a szováti út előtti vacsorán, egy kiskocsmában meghittségében, magukra hagyták a költőt és barátait. A házigazda csak a vacsora végén jelent meg, vele viszont Sztupiár Samu főügyész, aki kötelességének érezte, hogy egy pohár bor elkoccintásával búcsúzzon a költőtől és barátaitól. Az egy pohárból kettő majd sok pohár lett, és Ady a harmadik vásárhelyi nap végén is baráti támogatásra szorult a szálloda felé vezető úton.

1915. július 26, hétfő Szovátafürdő

Kora hajnalban indultak Adyék Bernády György kényelmes hintóján Szovátafürdőre. Az utat jól ismerő kocsis az akkoriban még járható, legrövidebb: Marosvásárhely—Nyárádszereda—Bekecs—Sóvárad—Szováta útvonalon vitte a vendégeket

Ellentétben a köztudattal a főispán nem tartott vendégeivel, csak kocsját és szováti nyaralóját bocsátotta a költő és barátai rendelkezésére. A Bernády család nem épített villát Szovátnán, viszont kettőt is vásárolt. Az elsőt még a háború kitörése előtt vette meg Bernády György magától a fürdőalapító Sófalvi Illyés Lajostól (Szováta, Fenyő utca, 46. sz., Ciresel villa). A főispánnak nem sok ideje jutott a szováti nyaralásokra, üdülőházát protokollvillaként bocsátotta a város legfontosabb vendégei számára. Később kihasználatlan villáját eladta Bürger Albertnek, Vásárhely leggazdagabb polgárának.

Ady Endrét Vásárhelyre utaztatában a Székelyföld legszebb tájai, a Hargita, a Csíki-Havasok fenyőkoszorúzza csúcsainak a látvány sem tudta kimozdítani depressziós hangulatából. A vásárhelyi fogadtatás után már egy új, a szép tájakban gyönyörködni tudó költőt ismerhetünk meg Bölöni leírásában: „Híntősterű, kényelmes marosi kocsi volt ez, a körülményekhez képest elég jól trappoló lovakkal és ügyes kocsisal. Így tettük meg kis pihenőkkel Szovátaóra öt-hat óra alatt az utat. Változatos volt a vidék, az igazán gyönyörű Székelyföld úgy, hogy a természet iránt nem fogékony Adyt is felrázta tompaságából a fordultatos, sokféle látvány és sokszor önkéntelenül kiröppent szájából egy-egy csodálkozás a természet teremtette szépségekre. Takaros rendben és tisztán tartott székely falvakon haladtunk át. Magasló hegyek, terjeszkedő erdők, színes hegyoldalak, viruló rétek és mezők szabták meg a föld karakterét, a falukban sokféle faragott székelykapus porták különös aromát adtak a helységeknek, csinos öltöztető, öntudatosnak ható bentlakók fordultak kíváncsian az elhaladó kocsi felé. Egy

Korabeli képeslap

nekünk ismeretlen országrészen haladtunk át, ahol minden újszerű, idáig nem látott volt. Így érkeztünk meg Szováta-ra.”

A főispán vendégeit maga a fürdőtulajdonos, Sófalvi Illyés Lajos fogadta és szállásolta el Bernády villájába. Ebédelni a nyaralótól mindössze pár lépésnyire lévő Fővárosi étterembe invitálta Adyékát. Felső-Szovátafürdőt 1902-ben alapította Illyés Lajos, és alig egy évtized alatt az ország egyik legismertebb fürdőhelyévé vált. A háború előtti években a korabeli sajtó szerint Magyarország legfőbb szenzációi Fedák Sári és a szováta Medve-tó voltak.

Hétfő délután ismerkedtek meg Szováta-ával és

neves tavával: „Szováta... valóban Erdély egyik legszebb panorámája volt.... Amikor Adyval ott jártunk, nagyon kihalt volt, a háborús idők megfosztották szokott nyaralóitól és a szállókban igazán csak néhány vendég lézengett.”

Ady Endre számára az egész Székelyföldi út legnagyobb élménye a Medve-tói fürdés volt: „Mi is felkerestük a hírneves «Medve» tavat és megfürdöttünk pompás sós vizében. Ady boldog volt, gyerekes örömmel lubickolt a mély sós vízben, melyben nem lehet lemerülni. „Lábon járok” – mondotta és barátai előtt sokat emlegette ezt a fürdő bravúráját és éveken át készült vissza a tüneményes Szováta-ra meggyógyaszkodni.” – számol be a Szováta-n töltött napról Bölöni.

1915. július 27, kedd Szováta—Marosvásárhely—Csucsá

Kedden kora reggel indult vissza a főispáni fogat Marosvásárhelyre. A Domokos szállóbeli ebédén búcsúztak házigazdáiktól, Bernády Györgytől és Tóthfalusi Józseftől. „Ady Endre a kiváló poéta felesége társaságában Szovátafürdőről kedden délből városunkba érkezett s dr. Bernády György főispán vendégei voltak. A költő feleségével kedden délután utazott el Csucsára, hol a háború tartalma alatt marad.” – tudósítja olvasóit a Székely ellenzék újságírója.

A költő július 29-én, Ady Lajosnak címzett levelében számol be erdélyi úti élményeiről:

„Tegnapelőtt érkeztünk holtfáradtan haza erdélyi utunkból, kevés pénzzel, de tele rajongó csodálattal Erdély iránt. Brassó, Vásárhely, Szováta voltak stációink.

Sokszor keltünk kora reggel, és megnéztünk minden látni való szépet, rohanva fürdöttünk Szováta-n, és Vásárhelyen főispáni bankett stb. volt rendezve értünk. Azt hittük, otthon találunk még, s így személyesen mondunk többet. Kár, hogy nem mentünk együtt veled. Ezt egész úton sajnáltuk, de hát te nem bíztál utunk valószínűségében... Csinszkaék”

1918. augusztus A halottak élen

Adynak Csinszka-ával kötött házassága, a feleség hősie kitarása a súlyosan beteg férj mellett négy évvel hosszabbította meg a költő életét. Adynak az erdélyi út előtt és után írt leveleit nézve azt is kijelenthetjük, hogy ebben a Székelyföldön töltött napoknak is igen nagy szerepük volt. Az 1915. júliusa után írt, a legbizalmasabb barátoknak címzett leveleiben már nem találkozunk az öngyilkosság gondolatával.

A székelyföldi utazás előtt a hazaárulónak bélyegzett, megalázott, költőóriás jóformán embert sem akart látni, s mint írta, a fővárosban egy napot sem bírt volna ki, 1917 szeptemberében visszaköltözik Budapestre. A háborúból végképp kiábrándult értelmiség már nem nemzetárulóként fogadja, hanem az ország tragédiáját előre jelző szellemóriásnak tekinti.

1918 augusztusában, Hatvani Lajos biztatására és segítségével jelenik meg legújabb verseinek válogatott gyűjteménye, *A halottak élen*, benne a magyar irodalom száz legjobb verse között számon tartott *Őrizem a szemed, De ha mégis? Nézz, drágám kincseimre* remekművekkel.

1943-ban Kovács Benedek, a marosvásárhelyi Református Kollégium tanára javasolja emléktábla elhelyezését a Domokos Szállóra, az Ady-látogatás egyik színhelyére. Az emléktábla nem készül el, viszont rá egy évvel a marosvásárhelyi Ács utca és Kolozsvári körút egyesítéséből létrejött hosszú utcát Ady Endre körútnak nevezik el. (Az egykori hatalmas körútnak napjainkra csak egy része maradt meg: a mai Siretului utca) Később az ezel párhuzamos kis utcácska, az egykori Mező utca kapja a nagy költő nevét (A mai Rovinari utca). A Maros szabályozása után az Alsó- és Felső-berek közötti folyókanyar részleges feltöltésével nyert területre épült új lakótelep is az Ady-negyed nevet nyeri. (Az építései utáni első években Marosvásárhely legszebb, leggondozottabb negyedének számított, éveken át messze fölénnyel nyerve a lakótelepek közötti szocialista szépségversenyeket). 1986-ban az Ady Endre utcát str. Rovinari-ra keresztelik át. Rovinari lesz a szomszédos lakónegyed neve is. Ma sem utcanév, sem emléktábla nem emlékeztet nagy költőnk vásárhelyi látogatására.

Szováta-n feleannyi időt sem töltött Ady, mint Marosvásárhelyen, viszont a szovátaiak az elmúlt száz évben mindvégig számon tartották és büszkén emlegetik ma is a nagy költő látogatását. Ady Endre utcának nevezték a fürdőtelepre vezető főutat, és róla nevezték el 1956-ban a város középiskoláját is. Ambrus Lajos író a szováta középiskola végzős diákjaként egy színpadi művet írt Ady szováta látogatásáról. A darabot nagy sikerrel mutatta be a diákok színjátszó csoportja. Mindössze tíz évig, 1965-ig viselhette a Sövidék első középiskola oktatási intézménye nagy költőnk nevét. Az Ady Endre utcát is Trandafirilor utcára keresztelték át a 90%-ban magyarul Szováta-n. Akárcsak Marosvásárhelyen, ma sem tábla, sem utcanév nem emlékeztet Szovátafürdő legnevesebb vendégére.

Sófalvi Illyés Lajos

Felköltöztem a netre

A könyvek betöltötték az életemet. Hatodikos koromban kiköltöztem a városgálfalvi iskola könyvtárából a Tol-di-trilógiát, de mire a befejező részhez jutottam volna, ellopták. Édesanyámnak a szerdai piacon kikínlódott egész napi keresete sem volt elég az árába, mert bírságot is kellett fizetni értük.

Az Isten úgy vert tovább, hogy a tanult szakmámtól eltérően lehettem állatszám-láló, majd népszámláló biztos, majd könyvtáros is – pompás vesebántalma-imnak a hideg helység a forrása: mire befűtötték, megfáztam; mire olyan meleg lett, hogy fürdőzni lehetett volna, záróra.

Mindezek mellett voltam tanár, igazga-tó, művelődés-szervező, sőt selyemher-nyő-tenyésztő is.

Szinte természetes volt, hogy egyszer majd könyvet írok. És az is, hogy a köny-vek egyszer majd ellepik a lakásunkat, és beléjük fulladunk.

Nos, itt tartunk ma. De nem teszek feljelentést a könyvek ellen. A döglött könyv nem olyan bűdös, mint a döglött selyemhernyó.

Annyit írtam kézzel, hogy már a ujjaim is elvástak. Sokáig nem volt írógépem. Kölcsön masinákon, öreg irodai csotro-gányokon vagy idegen billentyűzetű is-kolai gépeken bütyköltem írásaimat. Az első írógépet a Kolozsvárott élő Molnos Lajos szerezte nekem. Előző gazdája a költő-író Lászlóffy Csaba volt. Aztán a kilencvenes évek elején több táskairógép is a tulajdonomba került ideiglenesen –, nem is emlékszem, hogy kinek/kiknek ajándékoztam tovább.

A számítógémem nem kell senkinek. Még ugyan nem cseréltem föl laptopra, de ahogy mondani szokás, már nagyon megérett rá az idő. Nem a gépé, hanem az enyém.

Negyvennégy évesen ugrottam fejest a napisajtóba, de a számítógépes világgal csak ötvenkét éves koromban kerültem kapcsolatba, amikor kezdtek elektro-nikusan is szerkeszteni az újságot. A szerkesztőség a nyílt szemű fiatal mun-katársakat tanfolyamra küldte, és ezek hazakerülve egy addig ismeretlen nyel-ven kezdtek egymás között karattyolni. Olyan madárnyelvi kifejezések röpköd-tek a levegőben, mint szoftver és hardver, e-mail, word meg password, aztán a bájt meg a drájver, dilét és iszkép, freemail meg a g-mail –, amiket kellő fordítással még érteni is lehetett –, de szájukra vetek egy sereg olyan magyar szót, amelyek vé-letlenül sem azt jelentették, amit azelőtt. Ilyenek voltak az alaplap, merevlemez, adatbázis, adatvédelem, beírás, letöltés, mentés, törlés, jelszó, satöbbi... Amiktől

megkeseredett a magam korú golyóstol-lú fickókban a puliszkavíz. Rendszerint el is fordultak az új nyelvezettől, számos kortársam hallani sem akar a számító-gépről, első számú közellenségé nyilvánította – anélkül, hogy halvány dunsztja volna róla. Olyan is akad, aki nemcsak a világhálót, hanem a „mobilt”, a zseb-telefont is elutasítja, és csak vezetékes vonalon hajlandó kapcsolatot létesíteni. Nekem szerencsém volt, mert az aszta-lomra került egy kiszolgált beíró gép, ha bepötyögtem a cikket, lemezre mentet-tem, s a markomba kapva ballagtam a szerkesztőségi titkárnőhöz, ő pedig „be-vitte” a szövegemet a „nagy gépbe”, majd kinyomtatta; és a gépirattal mint „vég-termékkel” állíthattam be a szerkesztő-höz. Őurasága hümmögő dünnögések vagy dünnögő hümmögések közepette kényelmesen elolvasta vagy csak „átvi-lágította”, majd azonmód „gondozta” a mondanivalómat, vagyis kihúzta belő-le, amit nem talált odavalónak –, ollálá: vagy csak kegyesen félrerakta, hogy majd csak lesz vele valami –, én mindenesetre a jól/rosszul elvégzett munka örömtelen-ségével mehettam a dolgomra. („Menjen onnan, mondták –Toldinak–, anyja ke-servébe.”)

Rettenetesen bosszantott, hogy a fi-atalok mindent jobban tudnak nálam, ezért rendszeresen a nyakukra jártam, valahányszor elakadtam. Márpedig lép-ten-nyomon elrontottam valamit. Még-sem szegte kedvem. Kis jegyzőfüzettel jártam-keltem, a műveletek menetét, al-goritmusát azonnal feljegyeztem, hogy el ne felejtsem. Így aztán röpké félév alatt eljutottam arra a szintre, amely nekem tökéletesen megfelelt, vagyis hogy gépbe írhasam a cikkeimet, karcolataimat, és azokat meg is őrizzem lemezen, kötetbe szerkesztés céljából. Közben továbbra is eprészgettem az apró-cseprő tudni-valókat a tördelőszerkesztőktől, a nagy ritkán megjelenő rendszergazdától –, úgyhogy mire a gyermekeim angyalai megleptek egy karácsonyi saját masiná-val, már „szakavatottan” nyúltam hozzá – és első figurára sikerült elrontanom. Végül mégis megszéllídtettem, mint a kis herceg a rókát, és máig szenvedélyesen – elsősorban munkaeszközként – haszná-lom, s nem lepődöm meg, ha olyanokat látok-hallok, mint nettikett, netreforgó, netszlang, satöbbi.

A vömet megkérdezték, miért nem lát-ni az apósát mostanság a különféle nyil-vános rendezvényeken.

– Hát, mert felköltözött a netre – jött a lakonikus válasz.

A nép, ez a született nyelvzszeni demok-

ratikusan befogadja, magába olvasztja és továbbfejleszti a naponta születő szava-kat és kifejezéseket, melyek egy része a műszaki haladás gyorsulásával egyenes arányban ki is hull, elfelejtődik, helyüket azonnal újabb és újabb fogalmak foglal-ják el –, és persze azok jövője is bizony-talan.

Örülök, hogy nem fosztottam meg ma-gamat ettől a pompás felfedezéstől. (És a kiábrándulástól, hiszen minden effajta eufóriát valamiféle világbanat követ a lel-künkben.)

De én nem is érezném jól magam a har-madik évezredben, ha nem csórhatnék magamnak is (hazavitelre!) egy- két fűrt fűgét e virtuális édenkert – szabadon, sőt néha szabadosan is és persze véget nem érőn, dúsgazdagon termő – okos fáiról.

Molnos Zoltán

Amióta...

Amióta a föld forog
Ügyszintén a sóvidéki korong,
Kettőjük násza
a napkorongot formázza.
Pala óceán örvénye mélyre sodor ,
majd anyagának forgataga
tömegnek és űrnek
mintázata.
Csendes rétnak lelki virág
Katlan mélyéből parázs csokros rügyek
szára
immár szilárd.
Ahogy a regék felhőként oszlanak
úgy idő fonalát szorgos kezek
hiddá sodornak.
Minden kerek kukujza
lovasszékér úgy húzza
zabolája erdő mélynek tündére
friss forrásnak a mindenható
fivére.
Mint az árnyék, emberek tekintete
oly csendes,
lelkük azonban mindig
szabadságért repdes.
Mégfizették jól az árát...
Majd egyszer csak felhossa a mély
minden székely várat.
Ahogy zúg a rengeteg
megszólal a Teremtő
Áldást hozok
többé nem temetek...

Sorok a korondi Butyka Imre-balladáról

A Szovátán élő Fülöp Józsefné Tófalvi Erzsébettel 2012 őszén ismerkedtem meg. Bukaresti szolgáló-éveiről nagyon pontosan, meghatottan beszélt, érdekesnek láttam emlékeit rögzíteni. Az interjú-forma mellett döntöttem, így állt össze a Veronica Porumbacu házvezetőnője voltam című anyag (lásd Hazanéző, XXIV. évf. 2013. Páll Lajos emlékszám).

2013. január 16-án megemléctem Erzsébet néni: mivel korondi illetőségű, fiatal korában bizonyára hallott a Butyka Imre-balladáról.

– Igen, ma is tudom – mondta –, édesanyámtól tanultam, Sükei Rákheltől. Én 1934. március 8-án születtem a Hargita megyei Korondon. Ott is jártam iskolába, hét osztályt végeztem. Úgy mondták édesanyámék, hogy Butyka Imre postás volt Korondon, s a rablók ezt a postást ölték meg.

Nyilván, a balladaszöveget nyomban leírtam. Íme a teljes értékűnek mondható változat:

Butyka Imre

*Hallod, pajtás, hogy Korondon mi történt,
Butyka Imrét, a jó postást megölték.
Vérét vették, mint egy fogoly-madárnak,
Butyka Imre korondi jó postásnak.*

*Reggel hétkor még Korondon kávézott,
Nyolc órákor piros vére kicsorgott.
Reggel hétkor még Korondon kávézott,
Nyolc órákor piros vére kicsorgott.*

*Sikaszóban most faragják azt a fát,
Amelyikre a gyilkost felakasszák.
Fújja a szél fekete göndör haját,
Oda haza más öleli babáját.*

(Fülöp Józsefné Tófalvi Erzsébet 79 éves
Korond és Szováta, 2013. január 16.)

Közlésünkben a második versszak is négy-soros: a dallam magnóra vételekor Erzsébet néni – kis bizonytalankodás után – egyszerűen megismételte a két sort. A dallam jobbára műzenei eredetű, s mint ilyen, nem népszerűsítő.

Adatközlőnk lakhelyét kettős formában tüntettük föl: Korond és Szováta. A balladát Korondon tanulta kislány korában, akkor még nagy népszerűségnek örvendett. Az énekesek daltudásában tehát még aktív darabnak számított:

– Mentünk a mezőre, a Firtos alá, nekünk ott több birtokunk volt, s az úton végig énekeltek. Szénázáskor, kapáláskor is ment az ének. S a fonókban is.

Férjhez menetelkor Erzsébet néni Szovátára került: „Aztán elmaradt az éneklés. Mikor meghalt a fiam, velem nagy probléma volt, element a hangom, már nem tudok olyan szépen énekelni. Itt Szovátán senkitől sem hallottam ezt a balladát. Csak én dudorászom, mikor eszembe jut.”

A ballada tehát átvonult a daltudás passzív

szférájába. Még csoda, hogy adatközlőnk hibátlan ritmikával föl tudta idézni a szöveget.

Írásunk elején Erzsébet néni utalt arra, hogy Butyka Imre korondi postás volt. Így fogalmazott: „A gyilkosokról nem tudok semmit. Én csak mostanában hallottam, hogy Butyka Imre csendőr lett volna. Ez a Butyka a Kalandán (= Kalondán) van eltemetve, fenn a hegyen, mégpedig ott, ahol kezdődik a pálfalvi határ. Az úttól balkézt van a sírja.” Ma már tudjuk: a helyen csak emlékkő van.

Lám, a balladahős kiléte, foglalkozása eltérő jegyeket is mutathat, erre a népköltészet „törvényszerűségei” lehetőséget biztosítanak. Eme sorok írójának Kibédi népballadák (1975) című könyvében olyan változat is olvasható (138-as számú), amelyben „nem a meggyilkolt a csendőr, hanem a három gyilkos.” Tehát csendőrök ölik meg Butyka Imrét. Érdekesként bemutatjuk ezt a változatot is, amelynek „más a strófaszervezete, ritmusa ősi nyolcas, valószínű tehát, hogy a dallama is más lehetett.”

Butyka Imre

*– Butyka Imre, mit gondoltál,
Mikor hazulról indultál?
– Én egyebet nem gondoltam,
Bánatos útnak indultam.
Három csendőr jött utánam,
Mit akarnak, nem tudhattam.*

*A legelső fejbe üte,
A második megkötözte,
A harmadik szíven löve,
Így folya ki piros vérem.*

(Mátyus Klára 61 éves. Kibéd,
1970. augusztus 25.)

Ez a változat hűen megőrizte, hogy a gyilkosok hárman voltak. Tófalvi Zoltán: Butyka Imre balladája című tanulmányában közölte a gyilkosságról szóló periratot is. Írása a Helyismereti olvasókönyv Korond című impozáns kiadványban jelent meg 2001-ben. Szerkesztette: Ambrus Lajos (291-295. old.).

Tófalvi az eljövendő feladatokra is figyelmeztetett: „További kutatást igényel a különböző változatok felderítése, a ballada hatásának pontos körülírása.” Örömmel nyugtázzuk, hogy az első, legfontosabb lépések megtörténtek ilyen irányban is. Itt két igen fontos közleményt említünk:

Demeter Lajos: Adalékok a meggyilkolt csendőr (Butyka Imre) balladáához. Acta Siculica. 2009. Sepsiszentgyörgy, 643-652.)

Olosz Katalin: Újabb adatok a meggyilkolt csendőr (Butyka Imre) balladához. Acta Siculica. 2010. 623-649.

Érdekesnek látjuk bemutatni azt a nem rég közölt balladaváltozatot is, amelyet sem Tófalvi Zoltán, sem Demeter Lajos, sem Olosz

Butyka Imre sírja a korondi katolikus temetőben

Katalin nem „leltározhatott.” 1965 áprilisában összeállítottam Adalékok népballadánk népszerűségéhez című dolgozatomat, amelyben a Butyka Imre-ballada hármassfalusi változata is helyet kapott. Az anyagnak a marosvásárhelyi Igaz Szó folyóiratban kellett volna megjelenie, de 1965. június 3-án arról tájékoztattak, hogy eszmefuttatásom „valamilyen szakkiadványba kívánczik.” Kéziratom tehát „elfeküdt”, csak 2012-ben, negyvenhét év múlva látott napvilágot Árpá, árpa, learatlak. Hat néprajzi tanulmány című könyvemben (Silver Tek Könyvkiadó, Marosvásárhely). Íme a két versszakos változat:

Butyka Imre

*Hallottátok-é, Pálfalván mi történt?
Szegény Butykát más pénziér megölték.
Vérét vették, mint egy fogoly-madárnak,
Háromszéki Butyka nevű zsandárnak.*

*Hét órákor Korond között kávézott,
Nyóc órákor piros vére kiomlott.
Piros vére kiomlott a nagyútra,
Maga pedig kiborult az útmárta.*

(Fábián Ida 27 éves. Hármassfalu,
1961. január 11.)

A gyilkosság színtere a balladában Pálfalva, Butyka Imre „háromszéki zsandárként” szerepel, aki Korondon teljesített szolgálatot. A Piros vére kiomlott a nagyútra motívum tökéletesen igaz volt: a főúton halt meg, rabló-gyilkosok kezétől.

Elvira

Egész este szomorú volt. Amíg társai énekeltek, ő komótosan hallgatott.

- Gyere, Elvira, szórakozz velünk!
- Nem, majd később – válaszolta.

Hajnalig nem is táncolt. Akkor, ahogy megpendült a „modern” zene, táncra kerekedett. Karjait széttárta, fejét fölszegette, a lábai végtelen könnyűséggel mozogtak. Arcán önfeledt mosoly. Adott pillanatban már senkit sem látott maga körül. Azt sem vette észre, hogy a zenészek „behúzták” a nótát.

– Ni, a táncos madár! – kiáltották a körülötte állók.

– Ni, a táncok tánca!

– Ni, a táncos boldogság!

Hárman is hozzá ugrottak, átölelték, nehogy tovacicázzon, mint a fecske.

Társkeresés

Jó nap-szentülés (naplemente) előtt vagyok, még horgászom a Kis-Küküllő vizében. Két magasra nőtt fűzfa között állok, botom árnyéka vibrál a víz tükrén. Hirtelen hozám röppen egy vadgalamb, s megpróbál rászállni a botomra. A botomat jobban megmerevitem, de a galamb nem tudott rajta megkapaszkodni. Fölszállt a bal felőli fára, s burukkolni kezdett.

– Ó, kicsi szép galambom – szóltam hozzá –, igazán sajnálom, hogy az elképzelésem nem valósulhatott meg: ketten horgásztunk volna. Talán sikeresebben. Mert a te természetközelséged „megfoghatóbb”, mint az enyém. Mondd, mi készíttetett arra, hogy hozzám röppenj?

– A társkeresés – válaszolt a vadgalamb.

Kifelé tartunk

December közepe: az éjszaka harminc centis hó hullott. István kilépett a kapun. Épp akkor ért oda a komája.

- Látod-e – szólt István –, megjött a hó is, most szép igazán a tél?
- Már akinek – válaszolt a másik koma.
- Mért, tán nem szereted a telet?

– De igen, a kedvemre való, de csak tova január végétől.

– Hát hogy-hogy?

– Úgy – azt mondja –, hogy január végétől már kifelé tartunk belőle.

Ma sincs béke

Bandi jó pár évvel idősebb, mint én. Ha ritkán találkozunk is, mindig a gyermekkor világát idézzük meg.

– Emlékszem – mondja Bandi –, te, mint iskolás gyermek, szavaltál a hármassfalusi (csókfalvi) színpadon. Elég sokszor. Egyszer Horváth Imre-verset mondtál, úgy emlékszem, az volt a címe, hogy *A béke*

érdekében. Olyan hévvel, olyan lelkezből adtad elő a költői üzenetet, hogy szinte repültél a színpadon. Lázítottál a békéért.

– Igen, Bandi, látod-e, tovarepültek az évek, s ma sincs béke az emberek között.

Almástészta

Annuska megszólít az utcán:

– Csak nemrég tudtam

meg, hogy a tanár úr Korondon született. És hogy a szülei korán meghaltak. Akkor maga önerőből tanult tovább.

– Jól mondd: önerőből.

– Jaj, nehéz lehetett. A mi lányunk – tesszik tudni – férjhez ment, s mi szülőkül, most döbrentünk rá a szülői fontosságra. Mindent megteszünk, hogy a fiatalok jól érezzék magukat. Gyakran hívnak telefonon, mondja a lányunk:

– Süssön egy-két tepszi almástésztát, édesanyám, én nem tudok olyan finomat készíteni!

Nagy-nagy buzgalommal fogok neki a tésztagyűráshoz, a masszába a szívemet is belegyúrom, hogy az almástészta finom legyen.

Ne ítélj

Elemér elkoccintotta a sört a barátokkal, három jó kortyot lehúzott, aztán szidta tovább a saját feleségét. Domi állt mellette,

igenlően bólogatott, egy-egy „úgy van”-nal szította a tüzet. Erre figyelt fel Lőrinc:

– Domi, ne szítsad a harag tüzét, te sem vagy különb a Deákné vásznánál!

– Hát ezt mire mondd, ecsém?

– Én arra – azt mondja –, hogy a szép feleségeddel felépítettétek a házat. Te currogattad az asszonyt, most hol van?

– Elment.

– El bizony, elment. S azóta is pirosban áll a házatok. Kongnak az elkészítetlen szobák. Jól mondja a közmondás: „Ne ítélj, hogy ne ítéless!”

Dühös vagyok

Péter a második feleségét temeti. Amikor megérkeztem hozzá, a halottas szobában volt. Nézegette a koszorúkat.

– Részvétet kívánok – mondtam. Rápillantottam a halottra. Kati kisimult arccal feküdt a koporsóban.

– Van megkészített pálinka, van kalács, mindenkit megkínálunk, aki búcsúzik – mondta Péter.

A konyhában beszélgettünk.

– Fáradt vagy – mondtam –, pihenned kellene.

– Ó, nem lehet, dühös vagyok.

– Kire?

– A megszomorodott életre, a sorsra. Amely képtelen arra, hogy megvédelmezze az emberi értékeket.

Szóhoz jutottam

Ott ülök magam is a korondi művelődési otthon termében: meghívott szerzőként veszek részt *A föld szerelme* (2013) prózaantológia bemutatóján. Köszöntik a megjelent írókat, a névsorból kimaradt a nevem.

Aztán sorra megszólal a közel húsz tollforgató: író-voltokról vallanak, esetleg felolvasnak.

– No, én is mindjárt sorra kerülök – mondom magamban.

Hát nem került reám sor, kifelejtettek. Szóltam tréfásan:

– Az antológia nálam levő példányában én is szerepelek bő csokornyí félperces történettel. Mi a helyzet?

Legvégül szóhoz jutottam, köteten kívüli kisprózáat olvastam föl *A mese külön élete* címmel.

Ráduly János

AMIRŐL A KÖVEK BESZÉLNEK

3. rész: A székely drágakő

A korondi aragonit

A székely Sóvidék és Korond egyik méltán világhírré szert tett természeti kincse a korondi aragonit. E névvel fogalomként gyökeresedett meg a magyar ásványtanban. Bányai János, Székelyföld híres geológusa adta neki a Székely Drágakő nevet, melyre, mint alább olvashatjuk, minden szempontból jogosult. Az aragonit kutatásának történetéről, és a felhasználásának ipar-történeti vonatkozásairól sokan és sokat írtak, így ismétlésekbe nem bocsátkozom. E tárgykör iránt bővebb ismeretekre vágyóknak ajánlom mindenkinek a figyelmébe TÓTH ATTILA és ISTVÁN LAJOS 2010-ben, a HAZANÉZŐ Könyvek sorozatban megjelent kiváló munkáját.

A továbbiakban e csodás képződmények természetrajzi hátterével ismerkedjünk meg.

Vajon honnan származik az aragonit mészh anyaga? Sok korábbi kutató valószínűsítette, hogy a hasonló felépítésű, összetételű, a földtörténeti középkorban képződött, karbonátos rétegsorok a Persányi-hegységben és a Gyergyói-havasokban, valamint a Nagyhagymás-hegységben DNy-ÉK irányban, a Hargita vulkáni sorozata alatt összeköttetésben vannak, és e karbonátok mésztartalmából táplálkozhatnak a korondi forrás-üledékek is. Ezek azonban, a legújabb vizsgálatok (TÓTH A. 2002) szerint kalcitból, magnézium-kalcitból és aragonitból állnak. A magnézium minden vizsgált mintában és az aktív forrásokból képződő „aragonitban” is jelen van. Csakhogy az említett karbonátos kőzetek között magnéziumtartalmú vagy dolomitos rétegek nincsenek. Vannak viszont hófehér, kristályos mészkövek, dolomitos mészkövek, illetve márvány előfordulások a Gyergyói-havasok délnyugati peremén, Vaslábtlól [Voslábni] Gyergyószentmiklóson [Gheorgheni] és Gyergyószárhegyen [Lázarea] át egész Borszékig [Borsec]. Ennek a kristályos, dolomitos mészkőnek lehet egy délnyugatra leszakadt rögdarabja, a Görgény- Hargita vulkáni közetsorozata alatt, a korondi medence aljzatában is.

A korondi forrásképződmények a településtől északra mintegy 1,5 km-re, a 13A jelű főúttól keletre találhatók, az atyhai elágazó, Laposlik, Sóház, Korond-pataka, Falu-dombja, Csere-domb, Csigadomb, Alsó Sós-patak és az árcsói elágazó határolta területen. Nem véletlenül nevezik e határrészt „Fortyogónak” is, hiszen ma is számtalan sós, kénes, vasas, kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos, szénsavas forrás tör fel, néhol kis iszap-vulkánok is megfigyelhetők, és az állandó sistergés, fortyogás hangja hallatszik mindenfelől. Források, aragonit-lerakódások e területen bárhol kialakulhatnak, ahol az ásványvizek utat találnak a felszínre. Jó példa erre, hogy a Sóház mögött, közvetlenül a főút partfalában 2005-ben csak egy csekély kis vasas forrás volt észlelhető. Ma pedig szemmel látható, hogy mily jelentős sós-aragonitos lerakódás képződött itt pár év alatt.

A két legnagyobb forrásküpot, a Falu-dombját és a Csigadombot bányászták a múlt század elején, és az Aragonit panzióval szemben lévő autószerelő üzem volt eredetileg az „aragonitgyár”. Jelenleg itt található a 2012. augusztus 12-én megnyílt aragonit múzeum, mely az aragonit kitermelésének és feldolgozásának történetét mutatja be számos eredeti, itt készült aragonit tárggyal.

Fontos tudni, hogy a két nagyobb forráskúp, valamint a források országos védetség alatt állnak, és erre tábla is figyelmeztet. A védett területek között azonban szintén számos ponton jönnek elő a székely drágakő pompás darabjai. Érdemes végigjárni a korondi borvizek útja tanösvényét, és elolvasni az egyes látnivalóknál elhelyezett információs táblákat. Az aragonit múze-

Laposlik

umtól is fel lehet menni szakvezetővel a Csigadombhoz.

Az aragonit mellett a vasas, sós források anyagából ritka vas-ásványok is képződnek, mint a szideronatrít $[\text{FeNa}_2(\text{CO}_3)_2 \times 2\text{H}_2\text{O}]$ és a natrojarosít $[\text{NaFe}^{3+}(\text{SO}_4)_2(\text{OH})_6]$. Az eddigi teljes ásvány lista a következő: kalcit, magnézium-kalcit, aragonit, pirit, markazit, gipsz, kén, halit, szideronatrít, natrojarosít, melanterit, rozenit.

Ott, ahol két aragonit réteg közt agyagosabb képződmények, szürke agyag és mésztufa fordul elő, nem ritkák a fosszilis növénymaradványok, elmeszesedett lenyomatok, ritkán állati maradványok, kigyó-kövéletek is találhatók (TÓTH A. et al. 2007., TÓTH A. - ISTVÁN L. 2010.).

A „Székely Drágakő” képződése kapcsán felmerül a kérdés, miért pont itt, és pont ilyen szép, színes változatokban fordul elő? Nos, amennyiben minden valószínűség szerint, a mészh-karbonátok eredeti forrása a már említett kristályos, márvány-szerű, hófehér, dolomitos-mészkő, úgy már egy eleve nagy tisztaságú alapanyag adott. Normál szénsavas források ebből mésztufát, travertint képeznek, mint azt láthatjuk Borszéken. Itt viszont nagyon magas sótartalmú források is kapcsolódnak a mészhhozó forrásokhoz, következképp az oldatban állandóan jelenlévő sósav, illetve a kénes forrásoknál a kénessav, kénsav, a feljövő és kiválni készülő karbonátokat erősen oldja, így ezekből csak a legtöményebb és a legtisztább kalcium-karbonát tud rétegesen lerakódni. Első generációban sugaras, tűs kristályok rostos összesenővése képződik, majd ezek átkristályosodásával szinte homogén aragonit-réteg jön létre. A változatos színskálát pedig az oldatban jelenlévő vasvegyületek okozzák, illetve az erősen sárga színt a kén. Több helyen megfigyelhetők a már tömör, vastag aragonit rétegekben hosszirányú, cső alakú lyukak, mintha valami óriási kövő szú rágott volna bele. Ennek három oka lehetséges. Egyrészt, hogy azon a helyen, ahol képződött az aragonit réteg, később nagyon tömény sóoldatú források törtek fel nagy nyomással, az aragonitrétegre merőlegesen, és a tömény sósav oldat hosszabb-rövidebb szakaszon, egy-egy pont mentén kioldotta a kalcium-karbonátot. Másrészt a képződés, lerakódás idején a feltörő forrásvízben lévő gázok buborékot képeztek a már lerakódó, de még képlékeny aragonitban. Harmadrészt számos esetben megfigyelhetők sás és nád torzsák lenyomatai a hosszirányú üregek falán. Ez azt jelzi, hogy adott helyen az aragonit lerakódás, a mészh kiválása sásos, nádas területen történt.

A szerves növényi anyag idővel lebomlott, és csak a sás- és nád-szálak üregei maradtak vissza. Az ilyen lukacsos változatokat a helyiek, találóan, darázkőnek nevezik.

A korondi aragonitok kutatása kapcsán e sorok írásáig 77 fajta aragonit változatot tudtam megkülönböztetni, a szín, a színárnyalatok változatossága, a megjelenés és szerkezet szerint. E változatosságával a korondi aragonit, a világ ismert aragonit előfordulásaihoz viszonyítva, egyedülálló!

Az aragonitmúzeumban

A korondi aragonitok csiszolása közben érdekes és új, eddig sehol nem említett eredményekre jutottam. Ezeket most osztom meg elsőként az érdeklődőkkel. Bizonyos, még nem teljesen tömör, homogén típusoknál, ahol még halványan észlelhető az eredeti, sugaras, rostos kristályok alkotta szerkezet, csiszolás és fényezés után erőteljes irizálás és maczkaszemhatás jelentkezik. Az irizálás azt jelenti, hogy a csiszolt példányt a fény felé forgatva, bizonyos helyeken, pontszerűen vagy nagyobb foltokban szivárványszínű fényhatást észlelhetünk. Ez a fényhatás valódi drágakőhatást eredményez. Ezt fokozza az úgynevezett maczkaszemhatás. Vagyis az eredeti kristályszerkezet mentén, arra merőlegesen, selymes fénysáv fut végig a csiszolaton, ahogy a fény felé forgatjuk. Az ilyen fényhatásokat mutató példányokat bátran mondhatjuk és írhatjuk idézőjel nélkül SZÉKELY DRÁGAKŐ-nek!

További érdekesség, hogy számos aragonit-változat egyáltalán nem került az egykori feldolgozás célkeresztjébe, még próbaképpen se. Ilyenek az ónix-szerűen koromfekete aragonitok, vagy a szürke, szalagos, teljesen áttetsző, átlátszó változatok. Utóbbiak minden olyan kritériumnak megfelelnek, melyek a valódi drágakővekre vonatkoznak.

Vannak olyan aragonit változatok is, melyek kizárólag törmeléként kerültek elő a Korond-patakából, de sem az eredeti lelőhelyeken nem találtunk még azonos színárnyalatú aragonitokat, és az ipari felhasználás idejéből származó tárgyak közt sincs hasonló.

Végül, mint friss érdekességet említem, hogy bizonyos szürke, sávos aragonitok egy-egy sáv mentén erősen reagálnak UV fényre. Azaz egyes sávok lila-rózsaszín színt vesznek fel, míg a köztük lévő rétegek semmilyen hatást sem mutatnak. Igazi ritkaságként néhány példány nem a szokásos lila- rózsaszínben pompázik UV fényre, hanem élénkzöld lesz! Az ilyen, UV fényre reagáló, nyers és csiszolt aragonitokat speciális, UV- ledes világítással felszerelt, polcos fali vitrinekben bemutatva, igen látványos vonzerőt jelenthetnek Korondnak!

A széky drágakövet lerakó források is rendkívül változatosak, de Korond valóban az ásványvizek és források sokszínűségének iskolapéldája lehet! A következő fejezetben a korondi forrásokkal és ásványvizekkel ismerkedhetünk meg.

A Korondi Aragonit irodalma és teljes bibliográfiája:

- ALEXANDRU SZAKÁCS and IOAN SEGHEDI (1995): GUIDE TO EXCURSION B3 (POST CONGRESS) Time-Space evolution of Neogene-Quaternary volcanism in the Calimani-Gurghiu-Harghita volcanic chain. - Romanian Journal of Stratigraphy Vol. 76./4. 1-24.;
- ALEXANDRU SZAKÁCS and CS. KRÉZSEK (2006): Volcanobasement interactions in the Eastern Carpathians: Explaining unusual tectonic features in the Eastern Transylvanian Basin, Romania. - J. Volcanol. Geotherm Res., 158. 6-20;
- AMBRUS L. (2001, szerk.): Helyismereti olvasókönyv – Korond, Hazanézó Könyvek;
- AMBRUS L. (2004, 2005): Árpád és Balambon - IMPRESS Kiadó, Marosvásárhely;
- ANDORKÓ I., BALOGH R., BÁN B., BODOR A., KIS B., OLÁH-BADI M., & PÁL Z. (2009): Az ásványvizek sokszínűségének iskolapéldája: Korond – A Miskolci Egyetem Közleménye, A sorozat, Bányászat, 77. kötet (2009), 151-157.;
- ANDORKÓ IMOLA-ROZÁLIA: Ásványvizes tanösvény Korondon – XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia, Kolozsvár, 2010. május 14-16. - 1-23.;
- BALOGH E. (1937): A forráskalcit új előfordulása - Természettudományi Szakosztály közleményei, Külön-levonat az Erdélyi Múzeum XLII. K. 4. Füzetéből, Kolozsvár;
- BÁNYAI JÁNOS (1928): A korondi aragonit-terület geológiája című szakelődás, Erdélyi Múzeum Egyesület;
- BÁNYAI JÁNOS (1929): A korondi aragonit-terület geológiai viszonyai című pályázati munkája, mellyel, a Magyar Természettudományi Társulat Bugát Pál Nagydíját nyerte el a szerző;
- BÁNYAI JÁNOS (1932): Udvarhely vármegye iszapforrásai – Erdélyi Múzeum Egyesület Természettudományi Szakosztályának Közleményei, 1-17.;
- BÁNYAI J. (1938): A Székelyföld természeti kincsei és csodás ritkaságai – Könyvnyomda Rt. Székelyudvarhely, 1-222.;
- BÁNYAI J. (1938): A székelyföldi ásványvizek lerakódásainak geológiája - Különlenyomat a Dr. Szádeczky-Kardoss Gyula Emlékkönyvből. - Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Részvénytársaság;
- BÁNYAI J. (1957): A Magyar Autóklub Tartomány hasznosítható ásványi kincsei – Tudományos Könyvkiadó, Bukarest, 88-101.;
- BENKŐ F. (1786): Magyar Mineralógia az az a kövek s értzek Tudománya - Kolozsvár;
- DÉNES I., ZÓLYA L., BOTH J., PAPUCS A. (2005): Védett földtani természeti értékek Székelyföldön – Földtani Közöny 135/2, 263-292.;
- DUDICHNÉ V. M., KOCH S. (1935): A drágakövek - Term. Tud. Társ. Kiadása, Budapest;
- FÖZY I., SZENTE I. (2007): A Kárpát-medence ősmaradványai – Gondolat Kiadó Budapest;
- GHEORGHIU, C., PELTZ, M., MARES, I. M. (1962): Acumulările de carbonati de la Corund. Societatea de Stiinte Naturale si Geografiedin R. P. R., Comunicări de Geologie, vol. III., 123-146.;
- GHIURCA, V. (1998): Hargita megye gemmológiai tartalékai – ACTA 1998 (A Csíki Székely Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve);
- GUB J. (2003): Természetismeret és néphagyomány a Székely Sóvidéken - Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely;
- HERBICH FERENC (1878): A Székelyföld földtani és őslénytani leírása – A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve V. kötet, 304 oldal, 32 könyvátú táblával és 1 földtani térképpel, Budapest;
- HORVÁTH ISTVÁN (2004): A székely sóbányászat rövid története – 80 oldal, Bev. Tófalvi Zoltán, kiadta: Parajdi Sóbánya, Parajd;
- ISTVÁN L. (2008): A korondi aragonitbánya története – Magyar, Székely és Csángó örökség – A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája (1991-2006) – Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008;
- JANITSEK JENŐ, SZŐCS LAJOS: Korond belterületének helynevei – HAZANÉZÓ 8. 1997./2. szám, 32-34. oldal, Korond;

- JANITSEK JENŐ, SZŐCS LAJOS: Korond külterületének helynevei – HAZANÉZŐ 9. 1998./2. szám, 30-32. oldal, Korond;
- JAROSLAV LEXA, IOAN SEGHEDEI, KÁROLY NÉMETH, ALEXANDRU SZAKÁCS, VLASTIMIL KONECNY, ZOLTÁN PÉCSKAY, ALEXANDRINA FÜLÖP and MARINEL KOVACS (2010): Neogene-Quaternary Volcanic forms in the Carpathian-Pannonian Region: a review. - Central European Journal of Geosciences – 2010. 2(3). 207-270.;
- IOAN SEGHEDEI, HILARY DOWNES, ORLANDO VASELLI, ALEXANDRU SZAKÁCS, KADOSA BALOGH and ZOLTÁN PÉCSKAY (2004): Post collisional Tertiary-Quaternary mafic alkaline magmatism in the Carpathian-Pannonian Region: A review. - Tectonophysics 393. (1-4): 43-62.;
- IOAN SEGHEDEI, LIVIU MATENCO, HILARY DOWNS, PAUL R. D. MASON, ALEXANDRU SZAKÁCS and ZOLTÁN PÉCSKAY (2011): Tectonic significance of changes in post-subduction Pliocene-Quaternary magmatism in the south east part of the Carpathian-Pannonian Region. - Tectonophysics 502. 146-157.;
- JÓZSA A. (2002): A Sóvidék és fürdői, Korond-Parajd-Szováta - Firtos Művelődési Egylet, Korond;
- KARÁTSZON D. (főszerk.) (é.n.): PANNON ENCIKLOPÉDIA – Magyarország földje, kitekintéssel a Kárpát-medence egészére – 1-508., Kertek 2000 Könyvkiadó, Budapest;
- KESSLER J. (2013): A Kárpát-medence madárvilágának őslénytani kézikönyve – Könyvműhely, 1-458., 48 tábla;
- KOCH A. (1877): Erdélynek ásványokban való gazdagságáról – Orvos-Természettudományi Értesítő III. Népszerű szak. - 6. évf., 89-108.;
- KOCH A. (1877): Erdélynek a műiparban értékesíthető ásványairól és kőzetéről. - ÉRTESÍTŐ a „Kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat” 1877. december 1-jén tartott hetedik természettudományi szaküléséről, II. évf. 38-42.;
- KOCH A. (1878): Ásványtani közlemények: A korondi fürdő sóforrásainak üledéke. - ÉRTESÍTŐ a „Kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat” 1878. okt. 25-én tartott negyedik természettudományi szaküléséről, III. évf. 20-21.;
- KOCH A. 1884-1885: Erdély ásványainak kritikai átnézete. - Orvos-Természettud. Társulat, Kolozsvár, 211 p.;
- KOCH A. (1888): Újabb adatok a korondfürdői forráskövek előfordulásához. - Orvos – Természettudományi Értesítő II. sz. X(XIII.)/II. 188-190.;
- KOCH S. (1949): A lévai (Levice, Csehszlovákia) és korondi (Corund, Románia) forráskövek – ACTA Universitatis Szegediensis, Mineralogica, Petrographia, Tomus III, Institutum Mineralogicum et Petrographicum Universitatis Szegediensis, Szeged;
- LACZKÓ A. A., SZAKÁLL S., BOTÁR M., ZÓLYA L. (2007): A Kelemen-Görgényi-Hargita neogén-kvarter vulkáni ívhez kötődő ásvány előfordulások (Keleti-Kárpátok, Románia) – Földtani Közlöny 137/2, 261-286.;
- LÁSZLÓ A.: (2005): The post-Late Pontian paleogeographic evolution of the south Harghita Mountains area and the adjacent basins – Studia Universitatis Babes-Bolyai, Geologia, 2005, 50. (1-2), 27-40.;
- KÖVÁRI L. (1853): Erdély földje ritkaságai – Kolozsvár;
- KRISTÁLY FERENC, SZAKÁLL SÁNDOR (2009): A Székelyföld ásványai – Csodák karnyújtásnyira – XI. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2009. október 22-25. Székelyudvarhely, 24-32.;
- MAURITZ B., VENDL A. (1942): Részletes ásványtan – Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest;
- MÁRTON E. (2008): Fehértől a feketéig – mitől színesek a „korondi aragonitok”? - Babes-Bolyai Tudományegyetem, Biológiai és Geológiai Kar, 2008. Május, 1-31.;
- METTA N. (1928): Câteva observatiuni la analiza unui exemplar negru de carbonat de calciu de la Korond (Ardeal) - D. S. Inst. Geol. Rom., vol XVI, 1927-1928, Bucuresti;
- ORBÁN B. (1868): A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi szempontból. - Pest, I. köt, 26-131.;
- PÉCSKAY ZOLTÁN, JAROSLAV LEXA, ALEXANDRU SZAKÁCS, IOAN SEGHEDEI, KADOSA BALOGH, VLASTIMIL KONECNY, TIBOR ZELENKA, MARINEL KOVACS, TERÉZ PÓKA, ALEXANDRINA FÜLÖP, EMŐ MÁRTON, CRISTIAN PANAIOTU and VLADICA CVETKOVIC (2006): Geochronology of Neogene magmatism in the Carpathian arc and intra-Carpathian area. - GEOLOGICA CARPATHICA, 57. (6), 511-530.;
- PONGRÁCZ L. (2010): A korondi aragonit – GEODA, XX. évf. 2. szám, 2010, 16-22.;
- POSEPNY, FR. (1867): Studien aus dem Salinengebiet Siebenbürgens; RÁDULESCU, D., DIMITRESCU, R. (1966): Mineralogia topografică a României – Ed. Ac. Rom., 376 p., Bucuresti;
- STAUB M. (1893): A gánóczi mésztufa lerakódás flórája – Földtani Közöny, 23., 162-192.;
- SZAKÁCS S. (2009): A Keleti-Kárpátok vulkanológiai kutatásának időszéri kérdései: eredmények és perspektívák az utóbbi évtizedek kutatásai alapján – XI. Székelyföldi Geológus Találkozó – 2009. október 22-25. Székelyudvarhely, 33-46.;
- SZŐCS L. (1995): Korond és környékének természeti kincsei – Erdélyi Gyopár - Erdélyi Kárpát Egyesület, Kolozsvár 1995/3.;
- SZŐCS L. (2002): Knop Vencel, az aragonitgyáros – Hargita Népe 2002. Március 6. Szerda, XIV. évfolyam 53. szám;
- SZŐCS L. (2005): A korondi aragonit dísz tárgyak és Knop Vencel megmaradt emlékeiről – Hargita Népe 2005. Augusztus 02. Kedd, XVII. évfolyam 178. szám;
- TÓTH A. (2002): Contributions on the mineralogy of the Corund carbonate deposit – Studia Universitatis Babes-Bolyai, Geologia 47/1, 149-159.;
- TÓTH ATTILA (Tanársegéd, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Környezettudományi Tanszék): A korondi aragonit múltja és jelene című előadása, Székelyudvarhely, Művelődési Ház, 2010. Január 21. Csütörtök, 19 óra.;
- TÓTH A., TANTAU I., SOS T. (2007): New paleoherpetological fauna from Corund - 15th Scientific Session I.P. Voitești, Abstracts, Babes-Bolyai University, Cluj Napoca;
- TÓTH ATTILA – ISTVÁN LAJOS (2010): A darázskőtől az ónix-márványig – szemelvények a korondi aragonit múltjából – HAZANÉZŐ KÖNYVEK SZOROZATA, 2010 – Firtos Művelődési Egylet – Korond 2010. 1-64.;
- TÓTH M. (1882): Magyarország Ásványai, különös tekintettel termőhelyeik megállapítására. - Budapest;
- VENDL M. (1939): Technisch wichtigen Mineralschätze Ungarns mit Ausnahme der Kohlen und Erdöle vor und nach dem Zusammenbruch, Sopron;
- VOFKORI L. (1992): A korondi forrásüledékek – A FÖLDGÖMB Budapest, XLII. évf. 2. szám, 1992 Február, 59-64. old. /2 fénykép, 4 metszet, térképvázlat/;
- VOFKORI L. (2000): Corund – Korond Hartá – Térkép – Map – Kárte 1: 5.000. Editat de Consiliu Local Corund. Cartografiat si redactat: A.F. GEOCART, Odorheiu Secuiesc. Kiadja Korond Községi Tanácsa. Térképezte és szerkesztette: GEOCART, Székelyudvarhely, 2000 (Méret: 59,5 cm x 42 cm);
- VOFKORI L. (1969, 2001): A korondi forrásüledékek – Hargita, II. évf. 475. szám – Helyismereti olvasókönyv, Korond;
- VOFKORI L. (2004): Utazások Székelyföldön – Pro Print Könyvkiadó, Csíkszereda;
- VON GLISZCZYNSKI S, STOICOVICI E. (1937): Fluoreszenz- und Phosphoreszenzerscheinungen an aragonitartigen Calciten von Corund (Rumänien), - Akademische Verlagsgesellschaft M. B. H., Leipzig;
- WAGNER L. (1773): Dissertatio inauguralis medicochemica de Aquis Medicatis Magni Principatus Transylvaniae, - Viennae;
- ZEPHAROVICH, V. (1859, 1873, 1893): Mineralogisches Lexikon für das Kaiserthum Österreich I-III. Wilhelm Braumüller, Wien.

Kacska

Páll Erzsébet IV. osztály

CZEGŐ ZOLTÁN

BOGLÁRKA MACSKÁJA

Volt egyszer egy kislányka.
Arra gondolt: hintázna.
Nem sokat, sem keveset,
csak éppen hogy eleget.

Édesanya elenged.
Ő engem nagyon szeret.
Feljönnek a csillagok,
anya, rögtön itt vagyok.

Le is ment az udvarra,
Favég kutya ott várta.
- Szia Favég, mit csinálsz?
Mért üres a kutyaház?

- Mert én házőrző vagyok.
Őt éveddel tudhatod.
- Bocsáss meg, nem bántalak.
Mért vagy ilyen rossz alak?

Szalad hátra hintáznai,
s földbe nőnek lábai,
mert mit látnak szemei,
nem lehet kimondani.

Egy eleven nagy macska
aluszik és ringatja
a jó szellő ökemét,
ki se nyitja a szemét.

- És most mi lesz énvelem?
Elkergetni nem merem,
hiszen fáradt is lehet,
épp úgy, mint az emberek.

Visszamegy a szobába,
ki-kinéz, de hiába,

mert foglalt a hintája.
Ott alszik a cicája.

Gondolt egyet s átszaladt
a szomszédba perc alatt.
- János tata, jó napot,
bocsánat, ha zavarok.

Annyi szerszám, de annyi!
Ki sem tudom mondani.
Tudod, mi a valami?
Macska -hintát faragni!

- Olyant sosem faragtam,
mégis vénen maradtam.
De ki merem mondani:
macskahinta? Valami

rosszat láttál álmodban.
Az lehet, az, csakugyan.
- Nem álmodtam én semmit,
nézd csak, ottan aluszik

a hintámon, álmodik.
- Sűgök neked valamit.
Hátha beteg? Vagy éhes.
Vigyél tejet s ne kérdezz.

Hazaszaladt Boglárka,
tejet öntött kis tálba
s letette a hintára.
Csak messziről vizsgálta,

felnyalta mind egy cseppig.
- Nem lesz éhes reggelig,
gondolta és nem bánta,
hogy foglalt a hintája.

Hárman testvérek: Cirmos a nagyobb, Cicó a középső, és a kicsi, aki még nevet sem kapott. Alig néhány napja jöttek a világra egy lakótelepen, ahol egy négyemeletes tömbház árnyékában tárolt deszkarakás ad tetőt a fejük fölé. Meleg vackukban az anyjukkal élnek, apjuk még születésük előtt elkódorgott valamerre. A kinti világ csodái még várnak rájuk, de, lám, idebenn is akad felfedezni való:

- Cirmos, Cirmos, gyere, nézd meg milyen mókásan áll a farka ennek a kicsinek!

- Tényleg – csodálkozik rá Cirmos is. – Még sohasem láttam ilyen kunkorit.

- Láthattál is te bármifélét, hiszen olyan fiatal vagy, hogy ki sem bújtal még ebből a vackból! – nevet rajta a mama, aztán puha nyelvvel szeretően végigsimít kicsinye ábrázatán.

- Kunkori! A kicsi farka kunkori! – kiabál tele szájjal Cirmos.

- Elhallgass, mert mindjárt megsüketülök! – szól rá egy kis szigorral a hangjában a mama.

- Mama, te nem is láttad? – kérdezte Cirmos.

- A malac farka kunkori! – mondta határozottan a mama.

A kicsi, aki mukkanni sem mert eddig, mert arra gondolt, hogy valami szörnyűség történt vele, amiért szégyellheti magát, most megnyugodott, s immár ő kezd rá vidáman:

- A malac farka kunkori... a malac farka kunkori... a malac farka kunkori...

Cirmosnak viszont oda az iménti jókedve, csalódottnak érzi magát. Szóval nem kunkori. Pedig mennyire örült, hogy ezt a szót megtalálta.

- De mi az, aminek kunkori a farka? – néz a mamára Cicó.

- Tényleg, mi az a ma... az a mala... – Cirmos nem biztos abban, hogy jól értette anyja szavát, amikor arról a kunkori farkú micsodáról beszélt.

- Malac. Ma-lac – mondja el tagolva is a mama, hogy csemetéi jól értsék. – Az egy olyan mihaszna, butuska, ügyetlen jószág. Dömbölni sem tud, fára mászni meg... ugyan fáramászás... Csak rőfög és összepiszkolja maga körül a helyet. Magára sem tud vigyázni, hiszen beledörgölőzik minden mocskos pocsoltyába.

- Rádásul kunkori farka van – teszi hozzá Cicó.

- A malac farka kunkori... a malac farka kunkori... a malac farka kunkori... – kezd rá megint a kicsi.

Cirmosnak már kezdenek az idegeire menni a testvérei. Cicó egy pillanattal hamarabb tette fel azt a kérdést a mamának, amit ő kellett volna, hogy kérdezzen, s a mama magyarázatához tett olyan kiegészítést, amit ő kellett volna tegyen, hiszen ez is, az is ott volt a fejében. Ez a kicsi meg nem tud semmi értelmeset mondani, csak ismételteti, amit a nagyoktól hallott.

- Mama, miket beszélsz? Egy szavadat sem értem? Mi az, hogy „rőfög”, mi az a „fáramászás”, és mi az a „pocsoltya”? – kérdezi Cicó.

- Na, gyertek közelebb! Rögvest elmagyarázom nektek. Az imént mondtam, hogy a malac rőfög. Ez azt jelenti, hogy nem tud miákolni, vagy valami más tisztességes nyelven beszélni, csak borzalmasan hörög és hörög, mintha torkán akadt volna valami. Na, ezt nevezik rőfögésnek. Megvallom, engem mindannyiszor kiráz a hideg, ahányszor hallom. A fáramászás az egyik legjobb dolog a világon. Mi, macskák, mindannyian nagyszerűen értünk hozzá.

- Hallottátok? Én is nagyszerűen értek a fáramászáshoz – ör-

vendezik a kicsi.

– Pontosan te lennél a híres fára mászó! – inti le a heveskedőt Cirmos.

– Miért ne? Éppen ő is lehet. Majd kiderül – szól nyugodt hangon a mama.

– Igen, kiderül... majd kiderül – hangoskodik újra a kicsi.

– De, mama, még mindig nem mondtad, hogy mi az a fáramászás, amit a malac nem tud? – tér vissza a már feltett kérdéshez Cicó.

– A fáramászás? Hogy is mondjam, hogy megértsetek? – bizonytalanodik el egy pillanatra a mama. – Az olyan... olyan felfelé menés. Igen, felmenés az ég felé. Egy darabot, mert aztán véget ér a fa. Onnan meg, persze, le is kell jönni. De felfelé az igazi! Majd meglátjátok...

– S a malac? – kérdez ismét Cicó.

– A malac egyáltalán nem tud felfelé menni, egy tapodtat sem. Így aztán ki sem derülhet, hogy lefelé tudna-e. Ő csak elmenni tud, meg visszajönni. Csak így laposan járkálni.

– El, meg vissza... el, meg vissza... csak laposan – foglalja össze magának a hallottakat a kicsi.

– Szóljatok már rá, hogy fogja be a száját, mikor itt komoly dolgokat tárgyalunk! – fontoskodik egyet Cirmos.

– A malac csak laposan tud menni, ugye érted, Cirmos? – bizalmaskodik vele a kicsi.

– Érti, persze, hogy érti – nyugtatja meg Cicó. – Na, és a pocsolya? – kérdezi anyjától.

– A pocsolya... hát az olyan... – hosszan keresi a megfelelő szót. – Tócsa! – vágja ki végül azzal az örömmel, hogy csak sikerült megértetnie magát.

– Tócsa? – kerekedik a szeme Cicónak.

– Ja, igen, ti még ezt sem hallottátok. Hát a pocsolya egy nagyobbacska tócsa. A tócsa pedig... – míg töri a fejét, hogyan értesse meg velük, tekintete a kicsin állapodik meg, aki megroggyasztott hátsólábakkal éppen maga alá csorgat. – A tócsa az az elfolyó valami, amit a kicsi most maga alatt létrehozott. Nem mindig így keletkezik, és nem mindig tűnik el ilyen gyorsan. A pocsolya ennél sokkal, de sokkal nagyobb.

– És mocskosabb – teszi hozzá Cicó.

– Honnan tudod? – csodálkozik rá a mama.

– Tőled tudom. Egyszer azt mondtad, hogy mocskos pocsolyába dörgölőzik.

– Én nem dörgölőzök pocsolyába és a farkam nem kunkori. Na, miért? Meg tudod-e mondani, Cirmos, hogy miért? – fontoskodik tudományával a kicsi.

– Mert nem vagy malac, te oktondi.

– Végül is, akkor milyen a kicsi farka, ha nem kunkori? – kérdezi a mamát Cicó.

– Igen, igen, milyen is az én farkam, ha nem kunkori? – áll a mama elé a kicsi is, aki hirtelen ötlettől vezérelve, testvérei felé fordul. – Mert tudjátok meg, hogy csak a malac farka kunkori, az enyém nem.

– A te farkad kacska – válaszol a mama.

– Kacska? – ízlelgeti az ismeretlen szót Cirmos.

– Kacska, kacska – ismételteti az új szót a kicsi is, aztán Cirmos felé fordítja a hátsóját, mutatja a furcsamódon felfelé hajló és a hátára tekeredő farkát. – Látod, Cirmos, ilyen a kacska, nincs mit ezen magyarázni.

Cirmos jól megnézi. Hát, ha ilyen a kacska, akkor tényleg nincs mit magyarázni. Aztán villan a szeme, támadt egy gondolata, s már mondja is:

– Mama, ennek a kicsinek még nincs is neve. Azt ajánlom, hogy szólítsuk Kacsának!

– Kacska vagyok, Kacska vagyok – kap bele a mondókába lelkesen a kicsi.

– Hát... nem is tudom, nem hallottam még ilyen nevet a nemzetiségünkben – bizonytalanodik a mama.

– És láttál már kacska farkú macskát? – tamaskodik Cicó.

– Hát... tulajdonképpen még nem.

– Na, azért nem, mert még senki sem volt méltó e név viselésére – vonja le a következtetést Cicó.

– Én méltó vagyok, én méltó vagyok! – bizonygatja a kicsi.

– No, meggyőztetek – enged a nyomásnak a mama, aki egy küss el is pityeredik.

– Miért sírsz, mama? – kérdezi Cicó.

– Az a tekerő apátok, ha itt lenne, most gyönyörködhetne bennetek. Ő nem is sejt, hogy milyen szép három fia van... Cirmos, Cicó, Kacska... Ebben a sorrendben születtetek.

– Nekem is van nevem, Kacska vagyok! – örvendezik a gyors keresztelő után a kicsi.

– Igen, Kacska vagy – állapítja meg az immár megbékélt Cirmos.

Mindannyian örülnek, hogy emígy megejtették a keresztelőt. Az ünnepélyes hangulat fokozására, Cicó verset költ, pár pillanatnyi elmélyülés után ezzel rukkol ki:

Kacska, tudd meg,
nem vagy malac,
nem vagy több
és kevesebb sem,
csak egy macska
– csak egy csacska,
kacska macska –,
s így van jól!

Páll Erzsébet IV. osztály

Nyolcágú csillag – Székely Mózes és a brassói csata

Hősköltemény nyolc énekben

I. Invokáció

1.
„Székelyek és szkíták, magyarok Istene!
Megosztottságunkat szüntesd meg, s figyelj ránk!
Kérünk – de te tudod –, nekünk mi kellene.
2.
Zsoldoskézről segítsd vissza kincses Erdélyt!
Székely jogunk nélkül idegen lesz e föld.
Ős-magyarhont tartsd meg, s fedj fel minden rejtélyt!”
3.
Így imádkozhatott Székely Mózes urunk:
Egykor sókamarás, később fejedelem,
Vitéz vezér, kivel – míg élünk –, harcolunk.
4.
Mintegy nyílföldnyire álltam tőle akkor,
Mögötte Brassónak egén komor felhők,
S előtte egy dombon égő csipkebokor.
5.
Léleknek és honnak – kérdjem, mi az ára?
Ezerhatszázhárom július idusán,
Ama szörnyű csata előtt harminchat órára.
6.
Én magam csak szerény kardforgató vagyok,
Fejedelmem mellett hadnagy, hadiszolga,
Tollat forgatok még, mint kicsik és nagyok.
7.
Szerелеmben míves lettem, vágyteremtő,
Megosztott szívében, mint kard s toll között is,
Kinek a három egy: s ha nem több, úgy kettő.
8.
Mire kérte vajon fejedelmünk Istent?
Széttagoltságunkat szüntesse meg talán?
Unitáriusként „Egy az Isten” – itt lent.
9.
„Valóban egy?” – ezt mint katolikus kértem.
Hogy lesz egy a három? – Atya, Fiú s a Szent?
Üstengrié avagy Hadúr az érdem?
10.
Megosztottak vagyunk, felek és harmadok,
Teremtésünk óta szomjazzuk az egyet,
Akik egymás nélkül üresek, mind kardtok.
11.
Tanultként se értem, mi e lét alapja?
Talán Székely Mózes? Kinek „Literáti”,
Betű-, írásértő, s jegyző volt már apja?
12.
Kinél az igazság: ki nem gyűlöl s szeret?
Székelyé, magyaré, s hol van a világé,
Mi csak a sajátos által nyerhet teret?
13.
Nem maradt meg Mózes székely lófőnek, ő
Igaz, vitézségért lett csak magyar nemes,
S vagyont szerzett hozzá mint sókereskedő.
14.
Báthory Istvánnak forgatta a fegyvert,
Átúszván a Marost kardjával foga közt,
Egyszál maga egész csapatot így szétvert.
15.
Harcolt Erdélyért, majd Lengyelhont védte meg
Rettegett Ivántól Báthory oldalán.
S litvánok serege Székely-hadtól remeg.
16.
Kamaraispán lett Sófálván, hol bánya
Volt, a székelyeké, majd királyi birtok,
És mint ismert, a só hatalom s hiánya!
17.
Hatalom kell talán itt most rendet tenni?
Erős kézzel, pénzzel, nemes befolyással?
Bizodalmunk legyen fejedelmünk, s ennyi?
18.
Ki nem rég bírja e címet, mégis Erdélyt
Visszahódította: közel minden várost.
Megtért majdnem Szeben, s kapott újabb esélyt
19.
Alkuval Beszterce; Lugos, Karánsebes,
Gyulafehérvár és Kolozsvár harc árán,
Szászváros, Dés, Torda, Enyed és Szászsebes!
20.
Szamosújvár, Medgyes, és ami székely s vár
Udvarhelyszéken és Csíkban meg Gyergyóban;
Székelyvásárhely, majd erővel Segesvár.
21.
Brassó velünk van még többségben szászokkal,
Habsburg, török porta két táborba szelne,
Székelyek, magyarok húznak szét, s nem okkal.
22.
Megosztottság, átok! Miért harcol a székely
Székellyel, s a magyar magyar haddal szemben?
Ezt kell megértenem, mert több, mint a kétely.

23.

Megosztom most inkább magam kényszer alatt,
Feledék én addig szerelmi megosztást,
Kard és penna között hív ezer feladat.

24.

Mint így elmélkedék, nagy fényesség támadt.
Fejedelmünk lova égnek rúgta lábát,
Amit hátán hordott, ledobta az állat.

25.

Segítenék én, ha hagyná ez a fránya,
S nem hasad meg az ég, s földre nem hull az úr
Nyolccsillagos, fénylő arany buzogánya.

26.

Rossz jel volt ez akkor, lebegett a képe
Székely, magyar, tatár három seregünknek,
Amelyeket egygé kovácsolni kéne.

27.

Villogott a nyolc ág, erősebb volt, mint én,
Fölemeltem mégis, s átadtam urának.
Székely Mózes szeme szikrákat szórt szintén.

28.

Lovát elkaptam, de szigorún kérdezte –
Bár a fény elcsitult, s felhőkbe tűnt vissza –,
Milyen jelet láttunk, s kinek lesz ez veszte?

29.

Miért zavarja e szent helyen a hadnagy?
Istennel társalog, nem láthatja más ezt.
Visszaparancsolt, mert nekem mindez túl nagy.

30.

Hebegtem-habogtam, hogy szabály s idézet:
„Fejedelmünknek – ha kell – életét óvjam” –,
Mire ő csak némán, rosszallóan nézett.

31.

„Követek érkeztek” – vágtam rá azonban,
Felderült az arca: „gyerünk a sereghez!”
Ez már válasz neki, s érdekelte nyomban.

32.

Sebesen vágatva értünk a táborba,
Papírmalom mellett, lent egy vízmosásánál
Várta őt a sereg rendeződve sorba.

33.

Jöttek a küldöncök, s többen is követek,
Most dől el az ország, s Erdély sorsa – tudta
Székely Mózes, s magam, ki mindent követek.

Székely Mózes fejedelem szobra Felsősófalván

Kacsó Eszter

A szeretet

Kérdeztem a zúgó hegyeket,
A hallgatózó völgyeket,
Vallattam a fecsegő patakot,
De ahol az igaz szeretet,
Nem találtam én sehol.
Várom, egyszer rám kiált;
Még vagyok, hát ne keress,
Itt a székely lelkekben;
Hol a Firtos pipafüstje
Belehull a sötét éjbe.

Egy 1881-es fürdővendég leírása Szovátáról

Üdvözlő Szovátavásárosok sósfürdőjéről

„Van a légkörében valami kedves, valami vonzó, itt mindig, mindenkinek jókedve van. A beteg csak az ittlét által is gyógyul, minden ember szemében csak derűtség, megelégedés honol s van az ide járó vendégeknek valami boldog titka.”

A Veress József által a 19. század második felében létrehozott szovátai Alsó-fürdőről megjelent korai leírások,¹ sajtócikkek, fürdőkalauzok fontos történeti forrásanyagot jelentenek a Szovátavásárosok történetét kutatóknak. Pontos tájékoztatást adnak a fürdő akkori állapotáról, a lakhatási körülményekről, de még a vendégseregéről is. Ezek az írások, a fürdőhirdetésekk² egyetemben, a szolgáltatások népszerűsítését szolgálták, még ha nem is írt mindig kifejezetten pozitívan a tapasztalatról a szerző, hiszen az Osztrák-Magyar Monarchiából a Székelyföld felé terjedő fürdőskultúra később mutatja meg hatását, és teljes egészében sosem sikerül a német nyelvterületen található fürdők színvonalát elérnie.

Az első eddig ismert önálló kötetként kiadott leírás megjelentése 1881-re tehető, szerzője ismeretlen, csupán ennyit közöl magáról: „Írta: Egy 1881-ik évi fürdővendég”.³ Az írás a korabeli gyakorlatnak megfelelően tudósításként később a Maros Vidék című lapban is megjelenés folytatásokban, szerzője kilétéről akkor sem tudunk meg többet.⁴ Szándékáról már többet árul el a kiadvány rejtélyes írója: „Elérkezett az idő, hogy a szovátai fürdőről, mint tekintélyes gyógyító és üdítő helyről, habár csak dióhéjba szorítva, tüzetesen beszéljünk. Eddigelő, mint ifjú szerelmesek, magányba vonulva, élvezte gyönyörűségeit: elő kell már lépnie, hogy a nyilvánosság előtt folytassa kellemes társas életét.”⁵

Mint egy korai fürdőkalauz, Szovátavásárosok település fekvésének behatárolásával kezdi a leírást, földrajzi, természeti környezetének megismertetésével hozza közelebb az olvasót a helységhez, valamint bemutatja Szovátavásárosok geológiai adottságait, melyet teljes egészében a só jelenlétének tulajdonít. „A sósziklák hol fényes oszlopokat, hol régi

várromokat, hol pedig üregeket, barlangokat alkotnak.”⁶ Rávilágít a sós tavak kialakulásának rejtélyességére, megjegyezve, hogy a sűrűn kialakuló tavakat a sóőrök nem névvel, hanem számmal jelölték, ezzel is utalva ezzel azok időszakos voltára.

A fürdő kialakulásának vázlatos történetét is megírta kiadványában az ismeretlen szerző, aláhúzva, hogy addigra Szovátavásárosok Veress József fürdőalapítónak köszönhetően elkezdett fejlődni, és kinőtte a kis parasztfürdő kereteit, már sok nagybirtokos épített magának a fürdő közelében nyaralót. „A Veress-féle vállalat azonban aligha elegendő lesz a növekedő közönségnek s aligha kielégíti a művelt vendégsereg igényeit, annyival inkább, mert Szovátavásárosok nagy jövője van s a következő tíz-tizenöt év alatt szüntelen emelkedni fog.”⁷

Ennek érdekében írta meg az 1881-es fürdővendég észrevételeit, azt kérve ezáltal a fürdőtulajdonostól, hogy a fürdő legyen tiszta, a gyógyítást, fürdést tegye kellemessé, az idő eltöltését pedig szórakoztatóvá. Természetesen mindezt nemcsak a befektetőre akarta ráruházni, véleménye szerint ebben segítségére lehetett a megyei és az országos hatóság, a község vezetősége és a környékbeli nagybirtokosok egyaránt. A felsorolt tényezők köré építette fel mondanivalóját a kiadványban, pontokba szedve, és kifejtve véleményét, melyik befolyásoló tényezőnek mit kellett volna tennie ahhoz, hogy Szovátavásárosok elfoglalhassa megérdemelt helyét a hazai és külföldi fürdők között.

A helytörténet kutatója számára a legérdekesebb részek azok, amikor a szerző javaslatai megfogalmazása mellett az akkori fürdőállapotot vette nagytó alá. Elsőként a tisztaságot, a fürdő körüli tér rendezetlenségét, a villákban és fürdőkabinokban, valamint a medencékben uralkodó helyhiányt rója fel a fürdőtulajdonosnak. „Nem kívánjuk, hogy Veress úr narancserdőt növeljen, s decemberben rózsabokrétát, vagy ifjú zöld fuszujkát természetesen a fürdőtelepén, de valóban felette kevés fáradság kell

Alsótelep

Sósfürdő az alsó-telepen

ahoz, hogy az egész telep ízetes, szép kerti helyiséggé alakíttassék át még a házak megett is.⁹⁸ Azt is kifogásolta, hogy kevés a személyzet, és maga Veress József is csak néha látogatta meg a területet, egy-egy ebédet elkölthetve a fürdő területén található vendéglőben, de annál jobban nem törődött a vendégek sorsával. Javaslatára szerint 1-2 ügyes helybeli székely legényt mindenképpen alkalmazni kellett volna a fürdővendégek kiszolgálására!

A fürdőtelep, medencék, tavak leírásánál a könyvecske szerzője külön foglalkozott a Fekete-tavi fürdővel, amelyhez az utak, ösvények tapasztalata szerint szinte járhatatlan állapotban voltak, nehezítve ezáltal annak a megközelítését. A legszembeesőbb, hogy a tó méreteinek, elhelyezkedésének, tulajdonságainak leírása mellett az akkor még nem ismert heliothermia jelenségét figyelte meg. „*Mérséklete a legfeltünőbb, mert míg felső része 2-4 lábnyira a külső lég befolyása alatt áll, mintegy 4 láb alatt folytonosan melegszik. Ha a fürdő a vízben egyenesen áll, lábfeje a szárközépig 25-30 foknyi melegben van, ha lejjebb ereszkedik, a melegség elhordozhatatlan.*”⁹⁹

Az ismeretlen szerző részletesen foglalkozott írásában a helyi lakosokkal, azok hozzáállásával is a fürdő hordozta pénzkereseti lehetőség szempontjából. Egyéb fürdőn addig szerzett tapasztalataival ellentétben a szovátaiak nem éltek ezzel a kiváló lehetőséggel, sőt, az idelátogatókat egyenesen megvetéssel nézték. Szolgálatukat nem szívesen, vagy egyáltalán nem ajánlották fel: „*Nem szívesen állították elő lovas szekereiket egy vagy más kirándulásra. Szénát kell hordani! A ló elveszett! A kocsis a táncban van! A gazda most alszik! s több efféle felelgettek, midőn a fürdő vendégek az eléggé megfizetett előfogatnak a kitűzött eléállítását követelték.*”¹⁰⁰

Az írás további részében a leírást elkészítő fürdővendég egyéb hiányosságokra is felhívta olvasói figyelmét, többek között a posta, és rendes orvosi szolgálat szükségességére, és a községhez vezető megyei utak rossz állapotára. A kiadvány végén a környékbeli látványosságok megemlíttése mellett az Alsó-telep sós vizének, és a Fekete-tó vizének vegyelemzését is közli.¹¹

Az összesen 24 oldalas fürdőleírás hangvétele, nyelvezete, szóhasználata egyaránt kifinomult, választékos, szerzője valószínűleg a világlátott, jótollú értelmiségi fürdővendégek közül

való volt. Bizonyítottan több tapasztalatot szerzett más korabeli fürdők berendezését illetően, hiszen többször is összehasonlítást végez a szovátai, és egyéb erdélyi, vagy külföldi fürdők között. Az 1881-es leírás tartalmában, mondanivalójában nem egyedi a 19. század második felében, és a századforduló környékén sem. Több újság-cikk, folyóiratokban megjelent nagyobb lélegzetvételű írások is hasonló hiányosságokat rónak fel a kicsiny, de többre érdemes szovátai fürdőnek. Ugyanakkor azt is meg kell jegyeznünk, hogy többségükben nem az ártás szándékával teszik ezt, hanem azért, hogy a szovátai fürdőre való visszatérésükkor sokkal

kedvezőbb, kényelmesebb, kellemesebb környezet fogadja őket.

Jegyzetek

1. Az olyan megyei sajtókiadványok mellett, mint például a *Maros Vidék*, vagy az *Értesítő*, az 1892-ben létrehozott *Erdélyi* folyóiratban találjuk a legtöbb Szovátafürdővel foglalkozó írást. Az *Erdély A mi fürdőink* címmel kifejezetten a balneológiai jellegű publikációk számára jelentet meg mellékletet, amely nagyban hozzájárult a székelyföldi fürdők népszerűsítéséhez. Az *Erdélyi* folyóirat az *Erdélyi Gyopár* honlapján teljes egészében digitalizálva megtalálható. Forrás: <http://www.erdelyigyopar.ro/az-erdelyrol.html> (Elérés ideje: 2013)
2. Bővebben lásd: Zepezsaner Jenő: Fürdőhirdetések a Sóvidéken. In: Sóvidék Kulturális Folyóirat, III. évfolyam, 1. szám, 2011. Május.
3. A Szovátai Fürdőről. Írta: Egy 1881-ik évi fürdővendég. Maros-Vásárhelytt, Ny. Imreh Sándor, az Ev. Ref. Főtan. Gyorss. 1881.
4. A Szovátai fürdőről. In: Maros Vidék, 1883. május. 24, 28, 29, 50, 51, 52, 53. számok.
5. A Szovátai Fürdőről. Írta: Egy 1881-ik évi fürdővendég. Maros-Vásárhelytt, Ny. Imreh Sándor, az Ev. Ref. Főtan. Gyorss. 1881. 3.
6. Uo. 4.
7. Uo. 6.
8. Uo. 9.
9. Uo. 12. A heliothermia jelenségét csak a századforduló után sikerül megfigyeltetnie Kalecsinszky Sándornak. Korabeli leírásokban gyakran találkozunk a hasonló jelenség megfigyelésével, és annak okára számos magyarázattal is szolgálnak a szerzők, nemritkán saját fantáziájukra hagyatkozva.
10. Uo. 17.
11. Uo. 23. Az Alsó-fürdő vizének vegyelemzését dr. Lengyel béla végezte el, 1880-ban, és dr. Balog Kálmán a halli és reichenhalli vizekhez hasonlította azokat. A Fekete-tó vizének vegyelemzését dr. Hankó Vilmos végezte, akinek a nevéhez több erdélyi fürdő, ásványvíz vizének az elemzése, bemutatása fűződik.

Hamuból rózsza

A jéghideg víz végighasított a hátán.
– Ébresztő! – hallott egy nagyon távoli hangot; mire fölemelte a fejét az asztalról, s megpróbálta felmérni a helyzetet.

Az emlékei lassan elevenedtek meg. Sörözni tért be még az este, de nem emlékezett a részletekre.

– Hány óra van? – kérdezte a csapost.

– Hajnali négy, menj már haza: zárni szeretnénk!

Felállt erre a székről, s el is indult az ajtó felé, de a két zsibbadt lába nem engedelmeskedett. Nehezen kapta meg az ajtókilincset.

– Kár érte: arany keze van! – vetette oda a csapos a takarítónőnek, amint a fiatal embernek csak sikerült kilépnie a rideg, korahajnali derengésbe

Ahol ő lakik, az utcai világítással mindig baj volt. Otthon se várja már évek óta senki. A lakásban sötétség és a hideg uralkodik. Szülei egy hónap alatt hagyták magára a fájdalomával és a magányával. A kamionsofőr elaludt a volán mellett: épp az ő szüleit gázolta halálra. Még küzdöttek hetetekig az életükért, de végül mind a ketten elköltöztek valahová az elérhetetlen messzeségbe.

Lassan hazaért: nem gyújtott lámpát, jól ismerte a ház minden zugát. Magára zárta az ajtót, és ahogy volt, csak úgy ruhástól, lefeküdt a vetett ágyra. Nem kellett ringatás.

A reggeli harangszóra ébredt. Felkelt. Szomjas volt nagyon, hát ivott. Töltött egy kevés vizet a mosdótálba, s hogy levetette magáról a tegnapi ruhát, szembeverte magával a friss vizet. Fél nyolcat mutatott a toronyóra, amikor becsukta maga mögött a kaput. Indult dolgozni. A kinti fény bántotta a fáradt szemét, de annyira nem, hogy ne vette volna észre a függöny lebbsését Márti ablakán. Kedves lány volt Márti, de ritka csúnya. Együtt játszottak valamikor az utcában, amolyan fiús lány volt. Vékony, szálkás; nemrég még egy fekete keretes szemüveg is felkerült az orrára. Kicsit sajnálta szegényt. Milyen eséllyel talál az ilyen lány magának társat ebben a tökéletes-ségre törő világban?

Márti remegő kézzel igazította helyre a függönyt. Remélte, hogy nem vette észre Károly a reggeli leleselkedést. Minden reggel elkíséri tekintetével a férfit egész az utca végéig. Így megy ez már évek óta. Néha úgy érzi, hogy egy örökkévalóság, amióta figyeli minden mozdulatát.

„Az éjjel is nagyon későn jöhetett haza”, szomorodott el a lány a függöny mögött.

„Mondják, hogy iszik”, villant meg a fejében és sajnálat ült a szívére.

– Márti, gyere! – zökkentette ki gondolataiból a lányt az édesanyja parancsoló hangja. – Sok a dolog! – szólt a figyelmeztetés a konyhából.

Sütéshez fogtak. Mártinak erre mindig hidegrázása támad. Eddig sikeresen nem sikerült sütnie semmit. Mindenkinek volt valami hibája; legalábbis az édesanyja szerint. Kelletlenül kötötte fel a kötényt és szitálni kezdte a lisztet. A házitündérkedés nagyon távol állt tőle. Gépiesen tette, amit az anyja mondott. Ilyenkor gondolatai el-elkalandoztak; mélyen az ábrándok világába süllyedt. Ha megszidták is, nem vette a szívére; arra várt, hogy bemenekülhessen az első szobába, oda, ahol a lélek gyógyítja önmagát. Nem zavarta senki. Innen leste az utcát este is, reggel is. Szinte látta a kinti fényeket, hallani vélte a jól ismert lépteket; az idő megállt vele, körülötte megszűnt létezni minden: magán érezte Károly tekintetét, s a két félhangosan kimondott szót: hogy Szia, Márti! – nagy örömmel töltötte el.

– Szaporábban! – biztatta Mártit az anyja. – Nem érünk rá egész nap sütkölni – mondta, hogy a lánya a fellegekből szálljon le a földre.

De nem fogott Mártin a szép szó.

„Külföldön tanult mesterséget? Most éppen kinek épít?” kíváncsiskodhatott a gazdasszonykodás helyett a lány, de mind tehette-vehette magában, mert, hogy Károly a saját maga házát miért nem fejezi be, arra nem talált magyarázatot.

– Károly – jelentette be az egyik segédmunkás –, megyek a boltba. Hozzak-e nekem is sört? – kérdezte.

– Ma nem iszom! – mordult az elutasító, morcos válasz a fiatal építész vértelen ajkairól, közben görcsösen dolgozott tovább.

– Jól van, na! – mentegetőzött a fiatal ember. – Csak szóltam: nem kell mindjárt felkapni a vizet! – s azzal lódult a bolt felé.

Bár máskor a munkában szárnyon jár az idő, Károly hazakivánczolt. Mindegy neki, ha hideg is a szoba, csak ágyat érjen már, mert nagyon fáradt volt. Minden mozdulat nehezebbre esett, s nem is ment olyan ütemben a munka se, mint ahogy szokott. Lógatva pihentette egy kicsit a jobb karját. A szomszéd udvaron étellel

teli mozdulatokkal egy fiatal nő teregetett frissen mosott ruhákat. Sokáig nem tudta levenni róla a szemét: ráköszönt. De a nő nem válaszolt. Rosszul esett; pedig már megszokhatta volna, hogy a szép nők nem fogadják a köszönését.

„Neki csak a füle jutott, zimme-zumm, zimme-zumm, rece-fice, bumm-bumm-bumm ...”

Dudorászva jött vissza a segédmunkás a sörökkel. Jó indok, hogy abbahagyják a munkát. Söröztek. De nagy megdöbbenésükre Károly elköszönt tőlük, és elment haza. Otthon belezuhant az ágyba. Gondolta, hogy hamar elalszik, de nem jött álom a szemére. Nehéz és sötét gondolatok keringenek a fejében. Bénító magányában az élet értelmét firtatta, úgy érezte soha nem fog tudni kijönni a gyász örvényéből. Elment az élettől is a kedve. Ahogy így hanyatt fekvé filozofálgatott, hirtelen támadt egy ötlete. Befelezi a házat! Megmutatja ő a falunak, hogy mire képes, ha akar valamit. Másnap reggel felkerült a szülői ház falára egy nagy tábla: ELADÓ.

Döbbenettel nézte az ablakukból Márti a táblát: aznap el is felejtette időben elengedni a függönyt; Károly meg az utcáról ráköszönt; ő pedig zavarában visszaintett a kezével neki. Pár napig híre volt, hogy eladó a ház. De a városból érkezett egy vevő, könnyen szót értettek: egy bőrönddel Károly el is hagyta a vásárt követő napon a szülei házát. Csak a személyes dolgait vitte magával az új otthonába. Az a falu végétől nem messze állt. Kívül még pirosban, de belül kivakolta már évekkel ezelőtt. Oda költözött be. Azt senki sem tudta, hogy belül milyen volt és hogy volt-e egyáltalán bútor benne, mert senki nem engedett be. Az elköltözés napjától kezdve két ember élete fenekestől felfordult: Károly az elvonási tüneteit munkával kúrálta, s Márti végtelen üresnek látta az utcát és céltalanak mindennapjait.

Károly elkerülte a kocsmát, dolgozott látástól vakulásig.

– Megmutatom én – mormolta összeszorított fogakkal maga elé –, hogy szép házam lesz. Hadd beszéljen róla az egész falu... – dühöngött és dolgozott, akár a bivaly, amely térdre esve is kitépi a kátyúból a szekeret.

Minden szobát más színűre festett, de összességében jól mutatott. A konyha mogoróbarna színt kapott sötétbarna

asztallal és székekkel; az ablakokra nem került függöny; modern lehúzható sötétítő rejtette el a benti életet a kíváncsi szemek elől. Kívül kellemes barackvirágszín emelte értékét a háznak. Mire elkészült, kopogtatott már a tél. Vasárnap délután volt és egyedül üldögélt a konyhában. Azon gondolkodott, még mi kellene a konyhába, de férfiszemmel nem nagyon vette észre az esetleges hiányzó dolgokat. Felöltözött ünnepi ruhába és elment újra a sörözőbe. Senki nem kérdezte, hogy hol volt; eddig miért nem jött. Kért egy sört és váltott pár szót az időjárásról a csapossal. Teltek a percek, aztán kért még egy sört. A háttérben foci meccseket elemeztek, politizáltak, néha pikáns viccek hangzottak el, de ő nem vett részt bennük.

– Mennyibe kerül manapság egy koporsó? – kérdezte minden bevezető nélkül a csapost.

Az a meglepetéstől majd elejtette a poharat.

– Fogalmam sincs, de ez hogy jut eszedbe? – kérdezett vissza elképedve a csapos.

– Csak érdekelne egy, gondoltam hát-ha tudod... – azzal otthagya a fél pohár sört, elköszönt és hazament.

Reggel kávézás közben ismerős alakot pillantott meg elhaladni a háza előtt. Márti ment a falu vége felé. Rég nem látta, tulajdonképpen azóta, amióta ideköltözött.

– Hová mehet ilyenkor? – tűnődött a gőzölgő fekete mellett, de választ nem kapott. Otthagya a kávécsészéjét az asztalon, elkapta a kabátját és elindult az üzletbe harapnivalót vásárolni. Útközben azon gondolkodott, hogy most már megvan a háza, mégsem érez semmi elégtételt. Megmutatta a falunak és talán önmagának, hogy képes rá... – Na, és akkor mi van?

A magány olyan pajzsként sűrűsödött köré, amely lehetetlenné tette, hogy érezkelje a körülötte lüktető életet. Néha az elvágyódás érzése kerítette hatalmába: elmenni a szülei után, messze s nem jönni vissza soha ide a fojtogató magányba. Már szürkült, mire hazatért, de a sötét gondolatai nem hagyták nyugton. A sötétítőket kezdte leeresztetni, amikor az utcán feltűnt egy lány.

– Szia, Márti! – lépett ki az ajtó elé –, te mi járatban erre felé?

– A benzinkútnál dolgozom – csillant meg a boldogságtól és a büszkeségtől a lány két éjfekete szénszeme.

– Nem félsz ilyenkor az utcán egyedül?

– Mitől? – kérdezett vissza Márti olyan határozott hangon, hogy rögtön meg is bánta.

Karcsi nem ezt a választ várta, döbbent rá, de a fiú már eltűnt az előszoba ajtajából.

– Látom, kész a házad... – próbálkozott egy bátorítalan mondattal Márti, de Károly már ezt nem hallotta.

Márti szájában keserűvé vált a sóhajtás. Itt volt az első alkalom, amikor esélyt adhatott volna a fiúnak, hogy hazakísérje, és ő elszalasztotta. Hazafelé az úton az éles szél belemart; egy megmagyarázhatatlan állagú gombóc nőtt a torkába; fojtogatni kezdte, mitől egyszerre melege lett. Kigombolta a kabátját, gyorsított léptein: miközben két forró könnycsepp szántott végig az arcán, s befolyt hamvas nyakába.

– A szélről, persze, kibugyan a könnyem! – nyelt keserűeket Márti, s a kaput bezárta.

Károly? Ő csak állt esetlenül a nappaliban: vállán ült a magány.

– Azt hittem, minden vágya az Mártinak, hogy hazakísérjem – maga elé nézve mondta alig hallhatóan. – Vagy rosszul ismertem? – kérdezte, amint zavaros gondolatai újra előjöttek. – Csak megveszem azt a koporsót – határozta el –, hogy mindennek vége legyen.

Azzal belezuhant a puha fotelbe, és nemsokára elaludt.

Márti szokatlanul korán ébredt. Nem kellett munkába mennie; csak minden második nap; de felöltözött és feltette a kávé főni. Szokatlanul nagy csend volt a házban. Szülei külföldre mentek pár napra rokonlátogatóba. Eszébe jutott az előző este keserű hangulata. Ha Károlyra gondolt, rossz sejtelmek törtek rá, s szeretne volna tudni; mit tehetne érte. Kavargatta a kávé s azon tűnődött, mi lenne, ha felkeresné. Új házba szoktak ajándékot vinni, neki úgy rémlett. Vesz egy üveg bort, és délután félreteszi minden büszkeségét: bekopog az új ház ajtaján. Addig? Bátorságot gyűjt.

Eltelt a délelőtt; tett vett a konyhában, de valahogy nem volt kedve bort vásárolni. Arra gondolt: mit mondanak majd az emberek, ha meglátják; bement Károlyhoz. Félt a falu szájától nagyon. Addig gondolkodott, mérlegelt, hogy eltelt a nap és a terveiből nem valósított meg semmit. Másnap meg munkanapja volt. Csalódottan és nehéz szívvel tért nyugovóra, álma zaklatott volt: Károlyt látta, amint kapaszkodik egy letört, vi-rágzó faágba.

Károly udvarára egy kisebb teherautó tolatott be. Mentegetőzött a sofőr, hogy ilyen későn ért ide, de itt van a megrendelés. Két rakodómunkás levette az autóról a ládaszerű valamit és kérdezték, hogy hova tegyék.

– Vigyék csak be a házba! – mondta Károly s közben úgy tett, mintha nem venné észre: félkegyelműnek nézik. Bevitték hát az üres koporsót és lerakták a nappali padlójára. A teherautó elment s Károly leült a kanapéra. Nézte a koporsót s közben képek elevenedtek meg benne, fájó, megrázó képek, s feltartóztathatatlannul elkezdtek ömleni a könnyei. Nem akart elaludni, arra gondolt, hogy alszik majd eleget. De mire derengett a hajnal, két szeme égett, mint az eleven parázs. Meggondolta: csak főz egy adag kávé, s a kanapén hátradőlve kortyolgatja....

A tejeskocsi még hallotta, aztán szédítő csend lett.

Mikor a hunyorgó nap az ablakon beköszönt, kábultan kopogásra ébredt. Hogy visszanyerje valóságérzetét, egyet hörpintett a dermedt feketekávéból. Újra kopogtak, feltápáskodott: az ajtóban Márti állt egy tányér almás pitével a kezében.

– Szia! Azt hittem, nem vagy itthon – szólalt meg az ajtóban a lány, akinek fekete, göndör haja egy tincse magas homlokára hullt.

– De... Csak még nem voltam felébredve – jött a válasz.

– Hoztam egy kis süteményt neked... Tudod, az új házad tiszteletére... Vagy valami ilyesmi... – dadogta bizonytalan hangon Márti.

Károly erre csak nézte a kedves vendéget, és nem bírt megszólalni. Ő hozta az élet fényét egy tál almás pitébe csomagolva. És ahogy ott állt az ajtókeretben aranylő fénysugárfátyolával, Károly nagyon szépnek látta.

– Bejöhetek? – próbálkozott félénken Márti.

– Persze, kerülj beljebb! – tessékelte a konyhába a lányt.

– Gyönyörű lakást építettél! – dicsérte meg Márti

– Köszönöm. Szeretnéd megnézni a többi részét is?

– Igen, nagyon kíváncsi vagyok! – csi-cseregte a lány, s közben azt látta, hogy Károly elsápad egy pillanatra; kiszáradt ajka megvonaglik.

Ekkor hasított belé ugyanis a valóság: ott volt a nappaliban a koporsó.

– Várj csak Márti, – állt a lány elé –, előtte még kérdezni szeretnék tőled valamit.

– Hát kérdezd!

– Hozzám jössz feleségül?

A lány lesütötte a szemét, és nem válaszolt; egy kicsit mozgott a válla, Károly nem tudta eldönteni: sír-e, vagy nevet. Megérintette a vállát. Erre Márti felnézett rá. Szemében akkora boldogság volt, hogy nem fértek tőle a könnyek: fakadó patakként legördültek. Szólni nem tudott, csak bólintott, hogy igen.

Müller Ferdinándról dr. Hegedűs Csabával

Szováta, 2014. január 31.

A Danubius szálló konferenciatermében éppen aláírt együttműködési megállapodást az Észak-Kelet Regionális Mr. Tus Birkózóiskola és négy székhelyföldi birkózóközpont (Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Korond, Zetelaka) között dr. Hegedűs Csaba sportolói és sportvezetői tekintélyével támogatta, személyes jelenlétével szentesítette. Ez alkalommal kérdeztem az Atyhából elszármazott sportemberről, Müller Ferdinándról.

Elnök úr, kerek egy éve múlt, hogy a tavaly januárban itt, ennek a szállónak egy másik termében mi egy asztalnál beszélgettünk, és nyilvánvalóan a birkózósportról és a sóvidéki birkózásról is szó került. Nemcsak a mostaniról, hanem a hajdaniról is, a nagy példaképekről, hiszen két olimpiai bajnokkal is büszkélkedhet ez a piciny Sóvidék. De Ön akkor egy olyan birkózót említett, akiről én korábban nem is hallottam. Utólag a világhálón próbáltam több információt szerezni róla. Csak annyit találtam, hogy róla elneveztek egy sporttermet, de az életéről semmit. Azon túlmenően, hogy Atyhából került ki Magyarországra, és ott a birkózóélet központjában tevékenykedett, nem tudok róla semmit. És ezt is csak Öntől. Mondana nekünk néhány szót róla?

Hát hogy a fenébe ne! Müller Ferdinándról van szó, aki Atyhán született egyke gyerekként, és a II. világháború borzalmait itt élte át, és utána édesanyjával együtt átvándorolt Magyarországra, Budapestre.

Én Nándit 1966-ban ismertem meg, amikor felmentem a Budapesti Vasasba, és ő lett az én edzőm. Akkor még ilyen fél edző és fél versenyző státusban volt. A Vasasban birkózott hosszú időn keresztül Deli Jóskaékkal, Piti Péterékkal együtt, Kozma Pistivel. Egy nagyon jó, kifejezetten kötöttfogással foglalkozó szakosztály volt. Amikor felkerültem 18 évesen a Budapesti Vasasba, attól kezdve Nándi bácsi, az Öreg – csak így hívtuk – lett az én edzőm.

Egy anekdotát hadd mondjak el! Érdekes az élet. Nyugodtan mondhatom, az egyik kedvenc versenyzője voltam, a legelkeszebb versenyzője. Abban az időben minden nap az edzésen elment mellettem, meglökött, és utána odaszólt, hogy tízszer három. Ez azt jelentette, hogy amikor mindenki befejezte az edzést, mi ketten Nándi bácsival ott maradtunk, és még lebirkoztunk egy tízszer három perces menetet. Legendás kondíciója volt, és az úgynevezett karmunkát, az előkészítő munkát fantasztikusan tudta művelni. Nem ritkán sírtam ebben a tízszer három percben, hiszen a birkózás összes fortélyát kipróbálta rajtam, az összes keménységre megtanított, és bizony nem játszásból, hanem kökeményen, élesben. Sokszor felrepedt az állam, az orrom vérzett, a szám bedagadt. Ez magától értetődő, természetes volt. Hosszú időn keresztül nem értettem, hogy miért nem tudom én őt megfogni, mert mindig kicsúszott a keze a kezemből, míg rájöttem, hogy ő a tízszer három perc szünetében bement az edzőterem melletti fürdőbe és beszappanozta az alkarját. Pár hónap után jöttem rá erre a fortélyára. De hát, természetesen, mindig egymást megölelve, mérhetetlen szeretettel fejeztük be a napi plusz tréninget.

Amikor úgy hat hónap után, egyszer csak a kilencedik három percben Nándi bácsi időt kért, és azt mondta, hogy „föladtam”, akkor úgy gondoltam, és ezt komolyan úgy gondoltam, hogy én egy nagyon nagy lépést tettem ahhoz, hogy nagy bajnok legyek, mert addig mérhetetlen spártai kiképzésem.

Huszedik születésnapom volt, amikor szintén egy ilyen edzés volt, és este tizenegykor, az edzés befejezését követően mondtam Nándi bácsinak, hogy „Nándi bácsi, bocsánatot kérek, én ma vagyok húszéves, és meg tetszik-e engedni, hogy meghívjam a szemben lévő presszóba egy üveg sörre?” Hát volt tizenvalahány forint a zsebemben. Meghívtam egy sörre, és utána elmentünk egy olyan háromnegyed órás busszal a Moszkva térre. A Moszkva téren volt egy Keringő nevű eszpresszó, ahol

zongorista volt. Bementünk, és mondtam Nándi bácsinak, hogy „bocsánat, öt perc, és jövök!” Hát nem úgy voltam öltözve. Hazamentem, öltönyt vettem fel s nyakkendőt, pénzt tettem a zsebembe és visszamentem. Nándi bácsinak akkor, a huszedik születésnapomon azt mondtam:

– Köszönöm mindazt a figyelmet és tanítást, amit Nándi bácsi től kaptam és kapok. Higgye el, hogy én nagy versenyző leszek. Én olimpiai- és világbajnok leszek, és egyszer én leszek a magyar birkózósportnak a vezetője! És amikor én leszek a szövetségi kapitány, akkor Nándi bácsi lesz a kötöttfogásnak az edzője.

Tizenvalahány év múlva lemegyek a Vasasba – előtte a sportminiszter kérte, hogy legyek szövetségi kapitány –, megálltam az ajtóban. Már nagyon rég nem láttam Nándit, mert én akkor a válogatottban edzettem. Meghajolt és billentett egyet. Felöltözött és beültünk a kocsimba, s kérdeztem:

– Miért bólintottál egyet, Öreg? – mert akkor már tegező viszonyban voltunk, a barátom volt, és úgy hívtam, hogy Öreg.

– Mert vállalom.

Mondom:

– Mit vállalsz?

Nem beszélünk róla, még nem tudhatott semmit. Senki nem tudott.

– Ha engem választasz, ott vagyok melletted.

Ilyen életünk volt. Ilyen barátok voltunk, és az utolsó pillanatig együtt voltunk. Sajnos a Jóisten magához rendelte, és elment. De a kórházban, az utolsó napjaiban a fényképem és az általam adott rózsafüzér volt a szekrényén. Ma is borzasztóan hiányzik, mert az életem legjobb barátja volt. Ő engem Kapitánynak szólított. Egyszer a feleségem megkérdezte tőle telefonon, mert állandóan edzőtáborban voltunk:

– Hogy van a Kapitány?

– A Kapitány nem mondta, nem tudom, Marcsika.

Tehát egy igazi székhely ember volt. Egy igazi barát és egy megbízható társ. Ő a Müller Ferdinánd. Egyébként nagyon sok kiváló embert ismertem. Én magamat is komoly edzőnek tartom. Ő a világ legjobb, minden idők legjobb edzőjévé vált. Fantasztikus ösztöne volt a gyerekek motivációjában. Amikor megbeszéltük az edzésadagokat, abból kevesebb soha nem lehetett, csak több.

Meg tudja mondani konkrétan az évet, mikor halt meg?

Hát... azt mondja... azt mondja... huszonhat éve, 1988-ban.

Az ő sportolói pályafutásáról mit tud? Hol kezdődött el, és milyen szintet ért el?

A Vasasban birkózott végig, a Polyák Imre súlycsoportjában. Polyák Imre ugye olimpiai bajnok és előtte háromszor olimpiai ezüstérmes. Sokszor volt mögötte második a magyar bajnokságban. Legendásan embert gyűró stílusa volt, fantasztikus iramot tudott birkózni, s aki fel akarta venni vele a versenyt, annak fel kellett kötni a gatyát. Azt gondolom, hogy nagy dolog volt Polyák Imre mögött másodiknak lenni. Az egy embert próbáló volt.

Nyugvóhelye hol van?

Édesanyámtól egy olyan húsz méterre van a Farkasréti temetőben a sírhelye. Amikor megyünk ki a feleségemmel édesanyámhoz, mindig nem Hozzá megyek, hanem Hozzájuk.

Van-e neki leszármazottja?

Igen, van egy édeslánya, s egy mostohalánya. Felesége két éve meghalt. Köszönöm!

KÉSEI LEVÉL A SZÉKELYFÖLDRE

Méhes-oldala alól – ahol Egres-vize a Korond-patakába szakad, hogy átvágja a Parajdi Sóhegyeket, melyekre békés esteken mosolyogva szítál ezüst fényt a Hold – hogy ügyesedjék, szolgálni ment Fülöp P. Viktória. A felcseperedő lányt szép Tündérkert kincses városa fogadta be, hogy a vasárnap délutáni kimenőkön csodálattal nézhesse maga is a nagyváros cselédeinek „fekete-piros táncát”. A sóvidéki kálvinista lány így találkozik Kolozsváron az unitárius Szabó Elemérrel. Szerelmükből házasság lett, s a házasságukból egy fiuk született.

De a fiatal édesapát elnyeli a világháború vihára. Az árván maradt kicsi fia anyai nagyszüleihez kerül Alsósófálfára, ott nevelkedik. Már serdülő legényecske, amikor visszakérül Kolozsvárra az Unitárius Kollégiumba. Érettségi után egy kis kitérővel döbben rá a fiatal Szabó Dezső, hogy népét, amelynek élet-szemléletét és lelkivilágát egy tős-gyökös sóvidéki székely faluközösségben ismerte meg és zárta mélyen a szívébe, lelkésként szolgálhatja a legjobban: hát otthagyja – mert ott anyanyelvén már nem tanulhatott – a kolozsvári közgazdasági egyetemet, teológus lesz, és elvégzi az Unitárius Teológiát.

Az egykori Miklósvárszéken, ahol az Oltba ömlik Ajta-pataka, már kint az Olt terén fekszik Nagyajta. Mint évfolyamelső, odakerül ezelőtt hatvan esztendővel unitárius lelkésznek Szabó Dezső. Adhatott e jeles település olyan férfiakat, mint a Cserey Balázs, aki egykor magát, Zsigmond király életét mentette meg és Cserey Pált, aki Szigetvárnál halt hősi halált Zrínyi Miklós végvári vitézeként? Vagy az oly sok tekintetben jeles Kriza Jánost, akit előbb az 1841-es korondi zsinaton neveznek ki címzetes teológiai tanárnak, hogy később az Erdélyi Magyar Unitárius Egyház püspöke legyen, de az 1950-es években a nagyajtai erős unitárius vártemplomban is meg kellett tapasztalnia a szolgálatot tevő fiatal papnak, hogy lelkésznek lenni – a hívei őszinte ragaszkodása ellenére is – gyakran megaláztatást jelent. Ő mégis vitte – oda, ahol várták a szegények és a gazdagok egyaránt – a reményt és a hitet. Mint „templomos papra” fel is figyelt a szeku. S mert nem vall a kényük-kedvük szerint, letartóztatják, és húsz évre

Szabó Dezső

elítélik. Szamosújvártól a Duna-deltáig hat évet raboskodott, feleségét az egykori miklósvárszéki településen három gyermekkel a maga keserű sorsára hagyva...

Elkészt, jajongó őszi szél nyargalászott a Sófálvi-réten, amikor először álltunk meg az alsósófálvi porta előtt, ahol megtudtuk, ott nevelték nagyszülei tizenhat éves koráig Szabó Dezsőt Majd ide látogatott haza a börtönévek után dolgos nyáridőkben segíteni, és Demeter Dezső református lelkész barátja kérésére az egykori falusfeleihez a megszenvedett igaz hit hangján szólni a neves kolozsvári pap.

De gyakran a nagyajtaiakra is gondolt, mint a megtartó unitarizmus szép példára, akik bebörtönzése után egy évig gondoskodtak a támasz nélkül maradt családjáról, mindaddig, amíg a püspökségnek Kolozsváron sikerült feleségének állást biztosítania. Lám, nemcsak a történelem, egy unitárius székely közösség cselekedete is bizonyítja, hogy amitől nem védhetnek meg a kevély várfalak, attól megmenekíthet egy hitközösség őszinte segíteni akarása.

A rabok álmukban indulhatnak el hazafelé. Bár igen fájhat ez az álom, de Szabó Dezső is csak így hordhatott már akkor - rabként - Házsongárd sírhantjaira földet, oda, ahol az idén is kigyúlt egy meghitt halottak napi emlékezésben az ő sírján is egy gyertyaszál, tanulságként, „hogy senki se születik,/ el se tűnhet nyomtalanul.”

Ambrus Lajos

Szabó Dezső

FÁJ AZ ÁLOM

Gesztenyefák rügárdáin
megcsurrant az élet.

Körülöttem:

földön, égen minden csupa fény lett.

Tavaszi, dús lendülettel
földet hordtam széjjel
temetői sírhantokra
álomban az éjjel.

A Házsongárd így mára
gondolatom tárgya.

Istenem!

de jó volna, ha az álom
nem fájna.

Szamosújvár, 1959

Pálffy Tamás Szabolcs

fenyő templom

a szóvatai unitárius templom- és
harangszentelési ünnepségre

Szóvata a Sóvidéknek
székely ízu kistáj éke
üdülőhely fürdőváros
Maros megye határ része

sóstavai sósíklái
világhírű Medve tava
szóvatai fenyő templom
az Egy Isten hívők hona

hat évtized története
felkutatás nyilvántartás
Isten háza építése
belső igény összetartás

Géra- fürdő helye telken
régí álmok felfrissülnek
Nyárad Nyikó Homoródok
Küküllők egymásra lelnek

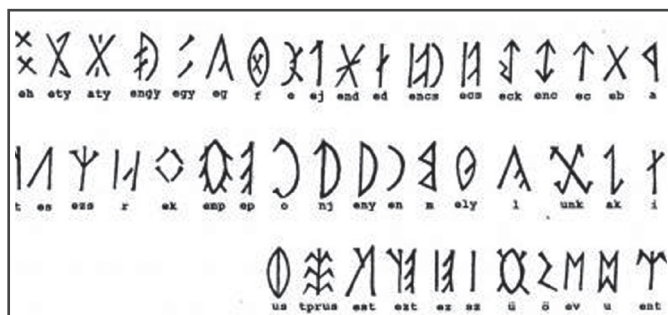
gondviselés áldás élet
hitünk fénye lánggal lobban
imádságos lelki otthon
harangzúgás székelyhonban

Marosszentgyörgy,
2012. október 8.

KLASSZIKUS SZÉKELY ÍRÁSEMLÉKEK

A székely írás a magyar hieroglif írás modern változata.

E székely írásrendszerbe azon írásemlékek tartoznak, amelyek Attila halála után keletkeztek; amelyeket eleink a székely rovásírás emlékének tekintettek, vagy azokhoz – a sorvezetést, a jelformákat és a (többnyire) betűző írásalkalmazást tekintve – hasonlóak. Esetenként nehezen határolható el a magyar hieroglif írástól. Kevert jellegű emlékein (amelyekből e fejezetben bemutatunk néhányat) hieroglifákat, azaz vallásos jelentőségű szó- és mondatjeleket is találunk.

1. ábra. A nikolsburgi ábécé negyedik sorában szereplő magányos tprus jel egy tévesztés folytán, véletlenül került külön sorba, amit korrek-túrajelek jeleznek a pergamenen

A klasszikus székely írás jelei sorokat alkotnak, miként azt a modern latin írásunk esetében is megszoktuk. Itt is akad azonban kivétel (az énlakai „Egy Isten” mondatjeleket tartalmazó világmodell), amelyiken nem sorban, hanem a mandalák rendje szerint helyezték el a jeleket.

Hétköznapi igények (építési felirat, levél, falfírka, titkosírás) kielégítésére szolgáló modern (betűző rendszerű), lineáris írás ez; ahol a lineáris jelző a jelek alakjára és sorokba rendezettségére egyaránt utal.

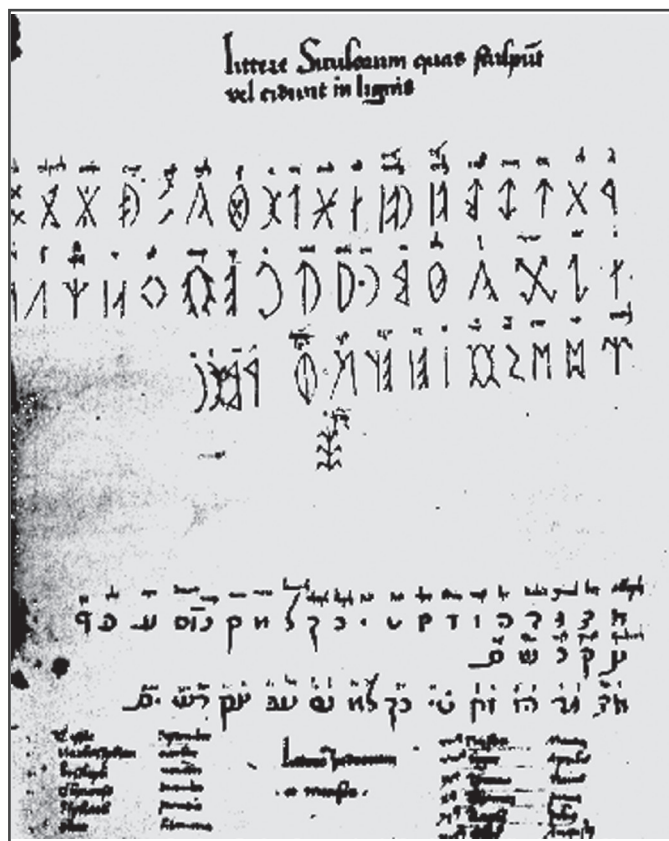
E rövid fejezetben nem törekedhettünk a klasszikus székely írás és emlékei alapos bemutatására; csupán néhányat mutatunk be közülük, amelyekben megtaláljuk a hieroglifikus alkalmazás maradványait.¹

Nikolsburgi ábécé

A nikolsburgi ábécé (1-3. ábra) jelkészlete és jelsorrendjének kapcsolatrendszere nyilvánvalóvá teszi a székely írás és egyes antik jelrendszerek szoros rokonságát.² Hieroglifákat tartalmaz: az „us” ős szójelet³ és a „tprus” tapar us (szabír ős) mondatjelet.

Nikolsburgi:	Zs	S	T	nT		U..V..ö..ü..	...SZ..Z.....zT..sT	tprus us
Ugariti:	Z	S	T	T	e/i	U.....	S	T
Kazár:	S	T	T	U.....	ö..ü..	Z.....S.....T		
Görög	T	U						
Latin	S	T	U..V.....Z... X					

3. ábra. Néhány latinos sorrendű ábécé utolsó jegye; ezek alapján a székely írásnak közelebbi rokona az ugariti ékírás, mint a latin, vagy a kazár írás

2. ábra. A nikolsburgi ábécé jelei helyes sorrendben, írógéppel írt jel-nevekkkel

A nikolsburgi ábécé jelsorrendjének időben legközelebbi párja a Kr. e. 1500 táján hurriták által megalkotott ugariti ékírás jelsorrendje.⁴

A nikolsburgi ábécé jeleinek száma 46, amiből az írástörténe-szek minden más írás esetében szó- szótagoló rendszerre kö-vetkeztetnének.⁵

1. Ezek elolvasása megoldhatatlan feladatot jelent a betűző írást felté-telező szakértőknek. Hieroglifikus írásunk létének egyik bizonyítéka éppen az, hogy a szójelek szerepeltetésével több megoldatlan kérdés megoldódik.

2. Valószínűsítészámítás alapján a jelek a genetikus kapcsolat miatt hasonlóak.

3. Pontos megfelelője a hettita (luwiai) hieroglif írás „isten” jele.

4. Az ugariti ékírás egy hurrita lineáris írásból alakult ki az ékírá-sos technológia átvételével, amely a jelformákat a felismerhetetlenségig megváltoztatta, de az írás több más jellemzőjét megőrizte. Ez volt az a kor, amikor a székely íráshoz hasonló szó- szótagoló írásrendszerekből az első ábécék kialakultak. A korszak írásrendszereinek sajátossága, hogy a jelszám az egymást követő írásokban folyamatosan csökkent (vö. 80-100 székely és 18 arameus jel van!).

A 3. ábrán tanulmányozható összefüggések alapján a székely jelsorrend egyaránt rokona az ugariti, a latin és a kazár jelsornak, de egyikből sem származhat. A székely írás nikolsburgi jelsorrendjéből azonban mind-három említett jelsor levezethető. Ebből következően a székely írás a keletkezésük korát illetően megelőzi az ugariti ékírást, de a felsorolt írások közül időben hozzá áll a legközelebb.

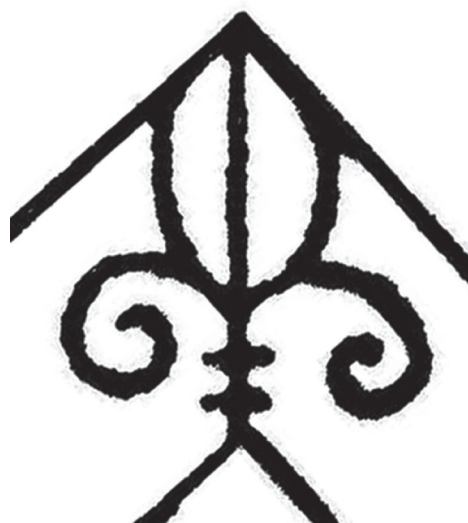
5. A székely írás esetében azzal kerülik meg a többhang-értékű jelek tárgyalását, hogy azok csak a betűkből alkotott másodlagos összeté-telek. Ez az érv azonban nem tartható; mert az egyetlen hangot jelölő betűk némelyike is szójelekből összeállított ligatúrából alakult ki; s a ligatúráknak esetenként kőkori párhuzama van. Más írásrendszerek esetében a jelkészlethez számítják az összetett jeleket is. Például senki-nek sem jut az eszébe, hogy a kínai írás jelszámának meghatározásakor a ligatúrákat és a jelmontázsokat figyelmen kívül hagyja.

A székely jelek közül vagy 20 db. rokonítható a hettita (luwiai) és az urartui hieroglif írás szójeleivel. A rokon írásrendszerek száma azonban jóval nagyobb kettőnél. Például az amerikai indiánok népi jelkészletében közel 30; a Tordos-Vincsa kultúra jelei között pedig 50-nél is több azonos jelet találunk (köztük ligatúrákat is).

Az énlakai világmodell jelei

1. ábra. Az énlakai unitárius templom rovásírásos mennyezetkazetta egy felülnézeti világmodell; a rovásírásos mondat olvasata: Egy az Isten Georgyus Musnai Dakó

2. ábra. A kazetta sarkaiban szójelekkel írva megismétlődik a bibliai idézet: Egy Isten

Énlaka egy kicsi falucska a Firtos tövében. Unitárius templomának 1668-ból származó rovásfeliratát 1864-ben fedezte fel Orbán Balázs. A székelyek persze mindvégig ismerték a feliratot, az csak az akadémikus tudomány számára jelentett újdonságot. Ez egy építési felirat, amelyben a templom mennyezetét kifestő Muzsnai Dakó György örökölte meg az unitáriusok kedvenc bibliai idézetét a saját nevével egyetemben.

Csallány Dezső szerint az Egy az isten, Georgyus Musnai diakon(us) szöveget rögzítik a betűkkel írt sorok. Az utolsó szó de Jákó és deák is lehet.

Ferenczi Géza szerint az olvasat: Egy az Isten, Georgius Musnai Dakó. A feljegyzőjét Musnai Dakó Györggyel azonosítja, aki humoródalmási, majd humoródokládi lelkész volt.

Az énlakai írás emlékek jelentőségét az alábbiak adják:

- Hunfalvy korában ez volt az egyedüli ismert és hiteles rovás emlékünk, amely a székely írás létének bizonyosságául szolgált. A székelyek írásáról ugyan Kézai krónikája is hírt ad, de azt – a többi krónikánkkal együtt – megpróbálták hiteltelenné beállítani. Nemzeti írásunk létének letagadását a kicsiny énlakai rovásfelirat akadályozta meg.

- Az énlakai rovásírásos mennyezetkazetta a fenti betűző írásmutatvány mellett szó- és mondatjeleket is tartalmaz.⁶ A szójeleink létezését ma ugyanúgy tagadja az akadémikus „tudomány”, amint száz éve magának a székely írásnak a létezését is kétségbe vonták.⁷

- Az énlakai rovásírásos mennyezetkazetta egy felülnézeti világmodell, amely a fenti betűző és mondatjeles írásmutatványon túl is tartalmaz írásszerű elemeket. Mivel a világ szerkezetéről alkotott ősvallási elképzelést tükrözik, egyfajta írásnak tekintendők ezek is. A szójelekből alkotott énlakai világmodell az írás legkorábbi műfaját képviseli. A neolitikus írás emlékekkel tart rokonságot és az írás kialakulásának folyamatát világítja meg.

6. Az énlakai rovásírásos mennyezetkazetta „díszítése” egy négyzetbe zárt kereszt alakú világmodell, a székely „f” (Föld) jel és a kínai „Föld” szójel megfelelője.

A világmodell közepén egy kereszt alakú virágdísz található, amely a székely írás „d” (Du/Dana) jelével rokonítható – azaz Du/Dana isten jelképe.

A kereszt tetején egy tulipán (is + ten alakban olvasható istenjelkép a népi ábrázolásokon, például a kazetta sarkaiban lévő mondatjelben). A kereszt alakú virág Du/Dana isten elterjedten alkalmazott jelképe. Az oldalágak végén a lyuk szójele. A kínai és az egyiptomi írásban ugyanez a jel forma napjelkép, a sumer írásban pedig a „kút, forrás” jele. A kereszt alakú virágábrázoláson azt jelzi, hogy Du/Dana isten azonos a napistennel, s ő minden jó forrása.

A kazetták sarkain az Egy Isten olvasatú égígérő fa áll. Berze Nagy János népmesekutató írta azt az Égígérő fa c. kötetében, hogy a magyar néphit szerint a fa maga az Isten. Az énlakai ligatúra kitűnő illusztrációja ennek.

cioja ennek.

A kazetta oldalain a székely írás hullámot ábrázoló „ak” (patak, Ókeánosz, Heraklész) jele található. A világ teremtet és rendezett középpontját körülölelő óceán jelzése ez.

Az énlakai világmodell párhuzamait a neolitikumig követhetjük. E világmodellek jelkészletéből keletkezett a székely írás.

7. Az írás létét ma már nem tagadhatják, ezért csupán annak magyar eredetét és/vagy ősi voltát kérdőjelezzik meg. Az ELTE diákjainak a közelmúltban is azt tanították a professzoraik, hogy a székely írást a humanisták találták ki. Erre való hivatkozással az OSZK-ban rendezett nyelvemlék-kiállításon nem jelenhettek meg a székely írással írt nyelvemlékeink. Az akadémikus áltudomány képviselői ugyanúgy a létező bizonyítékokat elhallgatva, félreértelmezve, alábecsülve, letagadva és kigúnyolva járnak el, mint azt Hunfalvy Pál tette volt. Az akadémikus dogmákat cáfolók egyik fontos érvét újra az énlakai rovásfelíratos mennyezetkazetta kínálja.

A többrétegű énlakai írásemlék kézen fogva vezeti a székely írás kutatóit a különböző íráshasználati módok, jeltípusok és történelmi korok felé. A kazetták sarkaiban az egy, az ős és a ten jeléből összeállított, virághoz hasonló Egy isten mondatjel található. Aki ezeket el tudja olvasni,⁸ annak nem okoz leküzdhetetlen nehézséget az archaikus népi fazekasedényeinken, a hímes tojásainkon, vagy a neolitikus írásemlékeken lévő hasonló jelek megértése sem.

Az énlakai írásemlék két betűjéhez megjegyzést kell fűznünk.

A betűző feliratot kezdő kettőskeresztet a „gy” betű jeleként ismerjük; azonban itt a hangzóugratás szabályai szerint egy-

nek olvasandó, azaz szójelként működik, lévén a hangzóugratás a szó- szótagoló írás maradéka. A kettőskereszt Egy isten jelképe volt, ezért e mondatkezdő kettőskereszt ez esetben egy szójel.

Az énlakai „s” betűk tetején egy kis „zászlócska” található, amelyre eddig nem adott magyarázatot a szakirodalom. A Szász Tibor András által felfedezett csencsói sarokkövön e jelnek olyan változatát találtuk, amelyiken ez a „zászlócska” oldalágakkal is rendelkezik. Ez világítja meg, hogy a „zászlós s” betűnk a sarok hegyén álló égigérő fa ábrázolása, eredetileg a fa (szár) és a hegy (Ög) ligatúrája.

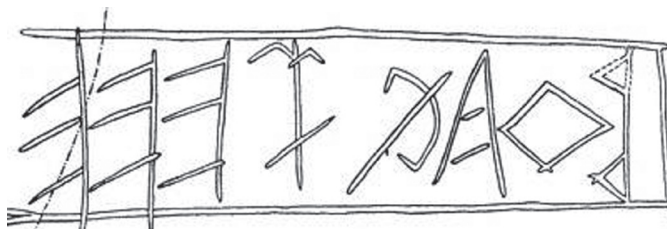
A székelyderzsi rovásírásos téglá

A székelyderzsi templom falából előkerült rovásírásos téglá⁹ jól illusztrálja azt az átmeneti gyakorlatot, amely betűket és szójeleket egyaránt felhasznál.

3. ábra. A székelyderzsi rovásírásos téglá

A kutatás eddig nem volt képes a székelyderzsi téglá feliratának helyes elolvasására, mert a szöveg közepén lévő „Du/Dana (is) ten” mondatjel (egy szójelekből alkotott ligatúra) megértése meghaladta volna a finnugrista preconcepció által engedélyezett lehetőségeket.¹⁰

4. ábra. A székelyderzsi felirat rajza Ferenczi Géza nyomán

8. Nyilvánvaló, hogy a virágot alkotó három jel nem betűként, hanem szójelként olvasandó (azaz a székely írás a szó-szótagoló antik írásrendszerek sorába tartozik).

A ligatúrát nem lehet csupán virágdísznek tekinteni, mert nincs olyan virág, amelynek a szára kettőskereszt alakú lenne. Ráadásul világosan székely jelekből van összerakva, amely csak szójelekből alkotott ligatúráként értelmezve ad érthető olvasatot. Ezt a mondatot Muzsnai György ugyanezen a kazettán egyszer már leírta rovásbetűkkel; ezért nem képzelhető el, hogy ne tudta volna, mit ír a sarkokra. Ez tehát nem virág; hanem virág alakú, magyar szójelekből összerakott mondatjel. Ha az eddigieket meg tudtuk emésztetni, akkor nincs elvi ok a megtorpanásra. Az énlakai ligatúrák azt is nyilvánvalóvá teszik, hogy a magyar népművészet jeleinek, valamint az uralmi és vallási jelképeknek a jó része is az énlakaihoz hasonló szójel, vagy mondatjel. Felmérhető, hogy a székely írásnak sokkal több emléke, vagy hieroglifikus rokona van (hímzéseken, cserépedényeken, fejfákon és hímes tojásokon), mint amennyit eddig nyilvántartottak. Az énlakai ligatúrák párhuzamai találhatók a sztyeppi népek és a déli magaskultúrák jelkincsében is. A párhuzamok nem kevesebbet bizonyítanak, mint hogy a magyar jelkincs és a székely írás több évezredes előzményekre megy vissza és azt az egész magyar nép használta. A magyar írás a hettita, szkíta stb. íráskultúra szerves folytatója, vagy ötletadó őse.

Ebből következően az is természetes, hogy a székely írás eddigi leírásai nem megfelelőek. Például felmérhető, hogy a legrégebbi írásemlékeken nem volt szokásban a jobbról balra haladó sorvezetés (az csak a rovástechnológia következménye), amiből kifolyólag a mostanában

állított településtáblák sorvezetése hibás.

Ez az írásrendszer sokkal régebbi és összetettebb, mint azt korábban gondolták. Az énlakai írásemlék eleven cáfolata az akadémikus „tudomány” nevében történő évszázados rovológiai téveszme-terjesztésnek.

9. A székelyderzsi templom egyik tégláján lévő rovásfeliratot Balázs András unitárius esperes találta meg 1929-ben. Szilády Zoltán állapította meg róla 1930-ban, hogy a székely írás emlékei közé tartozik.

Maga a feliratos téglá 1490-ből származhat, amikor az épület egyik gótikus ablakát befalazták. A rovásírásos téglát a befalazáshoz használták és feltehetően e célra is égették. Amennyiben az ablak befalazásához nem frissen égetett, hanem régi, bontott téglát használtak, akkor a felirat jóval korábbi is lehet. Mivel a jeleket a friss, még kiégetetlen téglába karcolták, az égetés dátuma a felirat keletkezési idejével is azonos.

A felirat jeleit Németh Gyula többek között a nikolsburgi ábécé jeleihez hasonlónak (azaz korainak) ítéli. Felteszi továbbá, hogy az oklevelekben 1274-ben szereplő Nicolaus magister és Ders archidiaconus (akik Gyulaféhvár környékén nyertek birtokot), valamiképpen kötődhetnek ehhez a rováslelkekhez. Miklósfalva közelsége miatt (mindössze 10 kilométerre van Derzstől) valóban feltehető, hogy ez a két egyházi személy Miklósfalvát és Derzset kapta birtokul, s a téglá a birtokszerző Miklós írását örökölte meg. Mindezek alapján Németh Gyula a feliratot korainak (esetleg századokkal 1500 előttinek) tartja.

10. A feliratot azért nem sikerült elolvasnia a kutatóknak, mert betűként akarták kezelni a szójeleket, az ősvallásról pedig hallani sem akartak. A téglá felirata tartalmaz egy szójelekből álló ősvallási jelentőségű ligatúrát, amit ellenáll az akadémikus megközelítésnek.

Németh Gyula szerint a téglá feliratának olvasata: Miklós derzsi pap. Megemlíti, hogy Derzs nevét a környéken Dezsnek ejtik, ezért feltehető, hogy a feliratban nincs is „r” betű. A Derzsnek olvasott ligatúrából azonban nem csak az „r” hiányzik, hanem a „zs” is; a „zs”-nek nézett jel ugyanis egyértelműen az „nt/tn” (ten) *capita dictionum*mal azonos. Ezért a ligatúra Derzs alakban nem olvasható el. A kereszt alakú „d” jelformát helyesen azonosítja, azonban itt szójelként szolgál és nem betűként.

Németh Gyula csak azt olvashatta ki e ligatúrából, amit a finnugrista dogma korlátai lehetővé tettek a számára. Mivel Du/Dana istenről¹¹ és székely szójelekről nem akart tudni (bár a székely szó- és mondatjelekről Weit Gailé híradásából értesült), az istennevet sem olvashatta el. E helyett olyan „olvasatot” adott közre, amelynek az ismert székely jelekhez és a székelyderzsi ligatúrához semmi köze.

Pais Dezső figyelembe vette az „r” hiányát, ezért szerinte az olvasat *Miklós Dezs apapap*. Az *apapap* feloldás az esperes megfelelője lenne, amely eredetileg „atya pap” jelentésű. A dolog szépséghibája, hogy az *apapap* kifejezés használatára nincs adatunk. Pais Dezső sem vette észre, hogy a „zs”-nek olvasott jel valójában az „nt/tn” (Ten) szójele.

Csallány Dezső a *Miklós kántor papatya* olvasatot hámozta ki a feliratból. Az általa adott rajzban szereplő „eK” jel azonban nem létezik, ezért a „kántor” szó nem olvasható el. Hiányzik az utolsó szóban feltételezett „ty” is, ezért az atya szó sincs a téglán. Érdeme a megfejtésének, hogy az „nt/tn” jelet helyesen értékeli és nem olvassa „zs”-nek.¹²

A sorozatosan félreértett ligatúra egyik összetevője, az „nt/tn” (ten) jel a Thelegdi által bemutatott három *capita dictionum* „szavak, mondások feje” közül való. A *capita dictionumok*

Thelegdi szerint nem tartoznak sem a betűk, sem a szótagjelek közé.¹³

Az általunk javasolt szójeles magyarázat egyszerre oldja meg mindkét rejtélyt: fény derül a *capita dictionumok* mibenlétére és a székelyderzsi téglá olvasata is pontosítható.

Sándor Klára egy minapi beszélgetésünk során ellene vetette a *Miklós, Du/Dana (is)ten papp(j)a* olvasatomnak, hogy egy keresztény templom papjáról nem hihető egy pogány isten tisztelete. Ez azonban csak a mai nézőpontunk visszavetítése. Az 1200-as években a pogány vallásnak olyan sok eleme forgott közközen és vált kereszténnyé, hogy a kortársak aligha voltak képesek meghatározni, mi számít majd ezek közül kereszténynek és mit minősít pogánynak az utókor. Például az Isten szavunk is a pogány ősvallásból maradt ránk az összes jelzőjével egyetemben. Semmi okunk azt gondolni, hogy a Du/Dana név az 1200-as években pogánynak minősült; vagy hogy megkülönböztették egymástól a pogány és a keresztény Istent.

A további feliratrész három „p” betűje talányos, azonban az eddigi olvasatok megközelítően helyesnek tűnnek. Az előző szavak alkotta szövegkörnyezet, valamint az építési felirat célja (az építő személyével kapcsolatos adatok megörökítésének igénye) egyaránt azt támogatja, hogy a befejező részben foglalkozásnév rejtőzik. A három „p” (és a templom) alapján legkönnyebben a *pap* szóra lehet következtetni. A szónak itt alkalmazott változata összefügghet a görög pappas „pap” szóval és a magyar családnevekben máig megtalálható *Papp* névformával.

Álláspontunk szerint a téglá feliratát Miklós, Du/Dana (is)ten papp(j)a alakban lehet elolvasni.

(Részlet a készülő Magyar hieroglif írás c. kötet kéziratából)

11. A Du istennév az Anonymusnál fennmaradt Enedubeliánus névben (a pogány isteni triász nevében) őrződött meg. A Dana istennév pedig a Dana verjen meg! mondásban máig használatos Erdélyben. Ezek Isten „ős Ten” szavunk második szótagjának d-vel kezdődő változatai.

12. Az „nt” jel kiejtését persze helyesbítenni kell. Az ábécék ugyan „nt” alakban adják meg és a botnaptáron is az Antal szóban hasznosítják, ez azonban csak egy másodlagos jelhasználat. Az „nt” ugyanis ligatúra, amelynek bal oldala a „t”, jobb oldala pedig az „n” jeltől áll. Ezért az olvasási iránytól függően „nt” vagy „tn” alakban is kiolvasható (az

olvasási irány a fémkések elterjedésekor, a rovástechnológia bevezetésekor változott az ellenkezőjére). A jelnek a ten olvasata volt az eredeti; ezt támogatja az énlakai Egy isten ligatúra is.

13. A kutatás mindeddig adós maradt a *capita dictionum* fogalmának értelmezésével és nem vonta le a kézenfekvő következtetést; miszerint a székely írás a legutóbbi időkig megőrizte az ősvallás istenének szójeleit. A székelyderzsi téglá általunk adott új olvasata megerősíti, hogy a „ten” *capita dictionum* a vallásos jelentősége miatt tisztelt szójel (amely a téglán a Dana ten mondatjelben szerepel).

Burján-Gál Enikő

IMA

Hegyek partján legyek csended
vagy szemedben látóideg
s hegyek válla köréd enged
pupillánk sötétje hideg

Csontjaim körül légy izom
mozdulat ha szét is szakad
míg lét puha vérét iszom
szüljed újra mindig magad

Szüljél újra száz alakban
ezer arcom téged lászon

s őrizd minden pillanatban
percenkénti osztódásom

Mozdulatomban légy erő
minden szavam tőled fakad
a valóság tükrén merő
játék hogy most látod magad

Világ folyik ereimben
fehér mint prizmán a reggel
Te legyél ki elvisz innen
ölelj örök szeretettel

KUSZTOS ENDRE KORONDON

Tisztelt művészetbarát közönség!

Szeretettel üdvözlöm Önöket Kuszto Endre szovátai festőművész kiállításán.

Kuszto Endre, Szováta díszpolgára (1995), a Magyar Művészeti Akadémia tagja, 1925-ben született Makfalván, jelenleg Szovátán él és alkot 89 évesen. Mondhatjuk joggal, hogy Szováta és a Sóvidék legjelentősebb művésze, meghatározó előfutára a mai szovátai és a sóvidéki lokális képzőművészeti szellemi, művészeti hagyomány kialakulásának, művészeti példaképe sok jelentős képzőművészünknek.

Murádin Jenő művészettörténész szerint szénrajzaiban a műkritika Nagy István folytatását látja. „Nagyméretű, tónusos szénrajzain legtöbbször a szülőföld, a Kis-Küküllő mente és az erdélyi Sóvidék tájait örökíti meg. Faluképeiben, csonkult ágú, sziklába kapaszkodó fáiban a kisebbségi lét jelképeit teremti meg.”

Jelen kiállításunkra 23 műalkotást válogattunk, amely többnyire az 1960-as évek és 1970-es évek között készült szénrajzokból és vegyesteknikákból álló művek. Ez a korszak volt, amely alatt Kuszto Endre művészetének jellegzetes arculata kialakult, noha sokan grafikusként említik, mégis ezek az alkotások fekete fehér szénalatt alkotott festmények, a tónusok gazdagsága, a fekete fehér kontrasztja, egyszerűsége festészeti stílusjegyekről árulkodnak. Festészetet tanult Miklóssy Gábor tanítványaként a kolozsvári Képzőművészeti Egyetemen, és ez szellemi fejlődésében meghatározó volt. A jellegzetes szénrajzok tulajdonképpen szénalatt festett képek, amelyek inkább festői jelleggel bírnak tónusosságukkal, színes szürkéként ható foltjaikkal. A vonalak

izgalmas felületként egy egységbe csoportosulnak, amelyek hatása az a középszürkének ható tónus, amely a vonalas rajzot egységgé alakítja. Ebből a vonalmezőből csúcsosodik ki a főszereplő, a fehér fekete kontrasztal kiemelt házfal, hegy vagy fa, és válik minőségi tisztaság-

gá. A hagyományos tájszemlélet, ami a poszt-Nagybánya utáni erdélyi művészetet jellemezte, menekülés volt az akkori esetleges állami megrendelésektől, elvárásoktól, ennek egy ellenpólusa a viszonylagos szabadság és ennek lehető kifejezőmódjai a vizualitás aktuális kontextusában. De ne próbálják hangzatos lenni itt Korondon, ahol olyan kortársai, mint Páll Lajos, hasonló szemlélettel, eltérő technikai eszközökkel, esetünkben a színek világával hasonló mondanivalójú műtárgyakat alkotott! A képzőművészet mondandója elsősorban arra az egyszerűnek tűnő kérdésre kell válaszoljon, hogy MIÉRT? Igenis, miért teszem ezt? Miért kell megrajzolnom ezt? Belső kényszerből? Nem biztos. AZÉRT kell tennem, mert vizuálisan közlendőm van a világgal, a környezetemmel, fel kell hívnom a figyelmét embertársaimnak, hogy mi minden szép van, ami körbevesz, ami lehangol, ami elszomorít, ami figyelmeztet.

Ilyen megfontolásból is válogattunk tudatosan ebből az időszakból datálódó portrékat is, amelyeknek ma – a XXI. században – nem tulajdonítunk nagy jelentőséget, viszont abban az időszakban, mikor **csak egy ember** portréja volt propagálható, a jelentéktelennek tűnő emberek arcainak a megrajzolása jelentős kockázattal és vállalással járt, itt említhetjük meg a vizuális művészetek burkolt protestációját, ami nem annyira közérthető, viszont akkor, ami-

kor alkotódtak, nagyon nagy jelentőséggel bírtak. Sokszor abban az időben kockázatos volt például az önarckép műfaja is. Szepes Hédi művészettörténész egy szovátai művésztelep zárókiállításán így jellemezte Kuszto Endrét: "Rembrandt portréinak bensőséges hangulatát idézi meg Kuszto Endre"

Összegezve, Pro Cultura Hungarica díjas művésznk, kinek művei a Magyar Nemzeti Galériában is megtalálhatóak – noha nem ilyen szép számban, mint itt – úgy lokális, mint univerzális és jelen esetben nem a Római Provinciából Rómába érkező művészet ez, hanem a kultúránk és világunk művészetének része, jobban nem is tudja bizonyítani, mint ez a mai esemény, amikor itt, Korondon, ebben a kiállítóterben 23 Kuszto Endre alkotásban tudunk gyönyörködni.

Ezzel a kiállítással tiszteleg jeles művésznk a Sóvidéknek, Korondnak nemzeti ünnepünkön.

Annak reményében, hogy vidékünk művészetének Szovátán a következő évben állandó kiállítást tudunk nyitni a ma épülő Kuszto Endre Galériában, legyen ez egy optimista zárószó!

Kedves látogatogatók, Kuszto Endre kiállítását fogadják szeretettel!

Siklodi Zsolt
2014 március 15-én

DIÁKSZÓ

Szabályosság

- Minden érző, bízó lénynek-

Várható
Világom válsága
Bekövetkezett,
S elkötelezett.
Trükkös, lapforgató illata
Átható.
Pörög
Életem mézes
Fakéreg hancsa,
Peng a diófa brácsa,
Létem kétes,
Hörög.
Bárhol
Int Tudatod
A Tudatlanság közel
Idébb jön, lekezel,
S ha utálod
Is csak mászol
Körbefut
Lemázol.

Szesztúltengésmentesség

Az asztalszélről csöpögött
le lassan az összes, magas
Etanol származék.
Kötélhúzás kezdődik idegei
feszes talapzatú nyarán,
Csak ront a lélek, hogy
Megszerezze, mert fogy
A csepp elixír.
Recsegő üvegpadló szilánkjait
tapossa,
Könnyes tapasztalatait vérével
lemossa.
Parányi bársony terítőt
Omlaszt őszinte megbecsülés
Álcával,
Káromkodva ölti fel
Hétköznapi „tükör-maszkját”.
Mája, tüdeje furcsa komposztta
lett, teste takarja a
Káoszt.
De nem is gondolná, ezzel
Felír egy újabb fagyos ölelést
Agya meszes falára.
Mintát hány életre-halálra,
Rálépve egy üres leszakadt
plakátra.

Tófalvi Előd
X. A.

A KÖNYV VILÁGA

- Húszéves a korondi könyvkiadás -

A FÖLD SZERELME

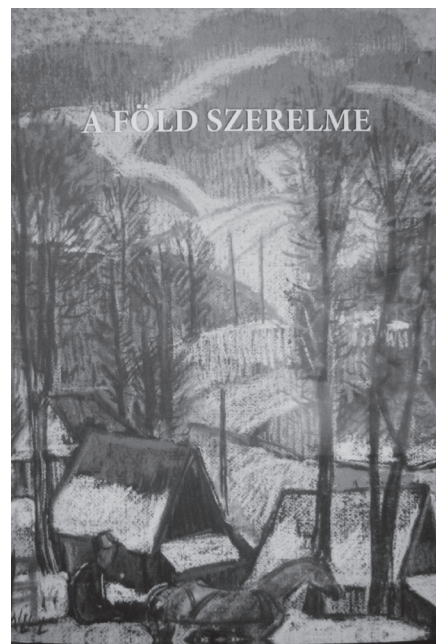
AJÁNLÁS

Az ember Istennek édes gyermeke. Ki más lehetne, ha a hatalma kevéssel kisebb – mondja az Írás – mint a Teremtőjéé, aki megáldotta az embert megtartó emlékezettel és teremtő képzelettel. Ezekkel az alkotó képességekkel a maga teremtette világában szabadon élnie az írónak megadatott. De neked is, kedves Olvasó, ha velük együtt hiszel legdrágább kincsed hatalmában, az édesanyanyelved varázseréjében, akár egy százesztendőses mesemondó, akinek is csak annyija volt, hogy kíméletlenül kívánhatott mindent.

Különben, minden könyvet ketten írnak: „Az író, aki írja és az olvasó, aki elolvassa.” Legyen igaza a nagy írónknak, Kosztolányinak. Ebben bízva – a Hazanézó Könyvek Sorozat megjelenésének huszadik évfordulóján – ajánljuk megtisztelő figyelmükbe a sorozat huszonötödik kötetét is, a Hazanézó prózaantológiáját, hogy váljon újra erős megtartó erővé bennünk az „anyánk-arcú” föld szerelme.

Ambrus Lajos

Korond, 2013 novembere

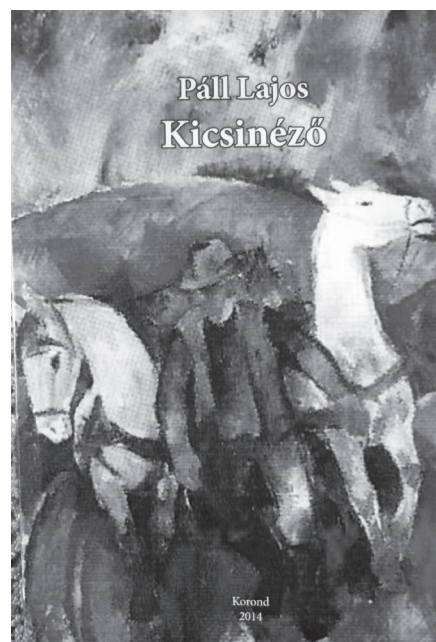
Kicsinéző

AJÁNLÓ

A Székelyföld szép hegyei közt, ahová nemcsak a gonosz, a jó tündér is épített magának várat, hogy segíthessen, ha kell, a jóakarátú embereken: van a világ közepe. Ott szövik hegybordában az angyalok – amióta a világ – fényes villám-vetélővel a kifeszített, kék égbe a szorgos fazekasok álmodta, gyönyörű mintákat, s bár az égből ránk csurgó ösvényen onnan ereszkedett volt alá az isteni küldött is, a fodorfehér bárány, hogy jelentse; híja esett fent a szüzek seregének: még sincs itt – ahogya a költő mondja – „senkinek tériszonya”. S hogy kényes táncát nagy kedvvel – netán veletek – tovább járja a fény akár a „járomségeken” is: két évtizeden át írta – tollal és ecsettel egyaránt, nektek a Hazanézó című folyóiratunk Kicsinéző rovatában – Pál Lajos ezeket a gyerekeknek szóló verseket.

Ő most már az égi tornác egyik ránk-ránk kacsintó csillaga. S hogy egy ismert versora cáfolatára hunyorgó csillagként is valóban boldog legyen, adjuk kezetekbe ezúttal nagy szeretettel, kedves kicsinézők posztumusz Hazanézó könyvként az ő festményeivel, rajzaival ezt a gyermekvers-kötetét.

Ambrus Lajos

III. Pünkösdi Fazekasvásár a Korondi Életfa Fazekasszövetség szervezésében

A hagyományokhoz híven 2014. június 8-9-én
a korondi fazekasszövetség mesterei
a népi fazekasság legszebb termékeivel
várják a kedves vendégeiket.

Az szövetség célkitűzése a hagyományos
fazekasság értékeinek ápolása, művelése,
továbbadása és megismertetése hazai
és nemzetközi szinten egyaránt.

Balázs Lajos, ifj. Tófalvi Domokos, Fábián György

Balázs Sándor, Tódor József, Varga Albert

Máthé K. Levente, Máthé K. István, Ilyés Sándor

Máthé K. Árpád, Páll Árpád, Páll Antal

Józsa László

Tófalvi Gáspár, Vajda Géza, Györfi Alpár